Lietuvos mokslų akademijos žinios

LUX ET VERITAS

Informacinis leidinys 2018 m. nr. 3 (85) | Įsteigtas 1994 m.

**Kai sakome Sąjūdis, matome Lietuvą prieš tris dešimtis metų.
Ji kyla kaip banga nuo Mokslų akademijos salės,
nuo Katedros aikštės ir užlieja kiekvieno širdį.**

Lietuvos Respublikos Prezidentė DALIA GRYBAUSKAITĖ
*Iš sveikinimo iškilmingame Sąjūdžio 30-mečio minėjime
Seime 2018 m. birželio 4 d.*

Apie Sąjūdį, Akademiją ir ne tik

Atkurtai Lietuvai

2018 m. birželio 13 d. akad. Viktorija Daujotytė-Pakerienė ir Lietuvos mokslų akademijos (LMA) prezidentas akad. Jūras Banys susitiko pakalbėti, prisiminti, permąstyti Persitvarkymo Sąjūdžio jubiliejaus proga istorinius įvykius, pagalvoti apie LMA padėtį, akademikus, universitetus, mokslą, kur nueita ir kur link einama.

Prezidente, manyčiau Lietuvos mokslų akademija turi visišką teisę birželio 3 d. kelti vėliavą.

Teisybė, galėtume kelti. 2018 m. birželio 3 d. LMA buvo didelis renginys – Persitvarkymo Sąjūdžio 30-mečio minėjimas. Salė buvo sausakimša, atėję daug sąjūdiečių ir šiaip žmonių paklausyti – gražus renginys, daug kalbėtojų.

Sąjūdžio dvasia gyva, nors kartais atrodo, kad gyvename kitoje epochoje. Koks Jūsų įspūdis?

Pritarčiau, pasikeitė laikai, pasikeitė žmonių požiūris, nes jau daug metų esame laisva nepriklausoma valstybė. Žmonės, anksčiau važiuodavę atostogų geriausiu atveju į Palangą ar Druskininkus, dabar važiuoja į Kanarus, Turkiją, į Egiptą. Studentai, jaunimas keliauja po visą Europą. Ir požiūris, ir žmonės yra labai pasikeitę.

Ar jums, Prezidente, atrodo, kad tas važiavimas, atostogavimas yra labai svarbus laisvos visuomenės, laisvos šalies požymis?

Akivaizdu, kad ne.

Tai tik labiausiai krinta į akis.

Krinta į akis lygiai taip, kaip automobilių kiekis gatvėse. Bet svarbu, kad žmonės keliaudami aplanko, tikiuosi, muziejus, architektūros paminklus, bažnyčias, vienuolynus. Vakarų Europa, pvz., Italija, yra didžiulis kultūros šaltinis.

Taip, tuo negalima abejoti.

Tos kelionės yra kaip ledkalnio viršūnė – tai, kas matoma, lengvai pastebima.

Gera mintis – už to yra pasaulis, kurį mažai matome: suvargęs, abejingas, iš dalies tamsus, politiškai neaktyvus ir nenorintis aktyvuotis. Kaip ši suvargusi Lietuvos dalis turėtų keistis, kiek galėtume ar privalėtume padėti keistis, kokia yra mūsų, Akademijos, Akademijos narių, pareiga ar būtinybė matyti ne tik tą Kanarų atostogų pusę, bet ir kitą Lietuvą? Ar jūs pats kaip Prezidentas iš savo aukštybių, sąlygiškų, žinoma, tą tamsesnę pusę matote, jaučiate?

Ką jūs (juokiasi), visi vaikštome tomis pačiomis gatvėmis. Bėda yra socialinė atskirtis, jau ne kartą akcentuota ir politikų kalbose. Socialinė nelygybė, ką jūs labai teisingai sakote, yra didžiulė Lietuvos problema. Aš tai tiesiogiai siečiau su mokslu. Pavyzdys būtų paprastas ir suprantamas, kad tose šalyse, kur mokslas yra aukšto lygio, socialinė atskirtis nėra

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Jūras Banys

tokia didelė. Ir čia mestelčiau akmenėlį į politikų daržą, – Lietuvoje į mokslą, atkūrus nepriklausomybę, niekada nebuvo rimtai žiūrima ir finansuojama. O mano logika tokia – jeigu mes plėtojame aukšto lygio mokslą, išsilavinę mokslus baigę žmonės kuria aukštųjų ir neaukštųjų technologijų įmones, o kai yra daug tų įmonių, jos kuria didesnį vidaus produktą, įdarbina žmones, mokėdami jiems orius atlyginimus, ir tuomet ta socialinė atskirtis mažėja.

Ar nėra čia dar truputį kitos pusės? Tokioje visuomenėje, kurioje didelė dalis gyvena sunkiai, skurdžiai, ar nėra blokuojamos apskritai išsilavinimo, mokslo galimybės? Ar nesusidaro ratas: kuo sunkiau gyvena visuomenė, kuo daugiau visuomenės narių gyvena žemajame lygmenyje, tuo mažiau galimybių mokslui, tuo mažiau galimybių švietimui.

Atsiranda užburtas ratas, kurį labai sunku perlaužti.

Taip, ir tada turite, kaip sakote, akmenuką politikų daržui. Bet ką čia gali padaryti patys mokslo žmonės, akademikai? Ar čia yra jų kokia priedermė? Kokios mūsų, mūsų Akademijos galimybės?

Akademija yra vienintelė Lietuvos institucija, kuri atstovauja visiems mokslams, ir šiandiena čia yra net menai. Akademikai yra patys iškiliausi Lietuvos mokslininkai. Vadinasi, mes turime pačius geriausius visų krypčių specialistus Lietuvoje. Oponentai gali pasakyti, kad kai kurie mokslai pasauliniu mastu atrodo gal ir prastai, bet geresnių specialistų mes neturime. Smegenų potencialas, susirinkęs Akademijoje, drįsčiau teigti, yra Lietuvos Respublikos smegenų centras. Liūdina tai, kad Vyriausybė (pagal LMA statutą mes esame ekspertinė institucija Vyriausybei ir Seimui) ne taip dažnai, kaip norėtųsi, kreipiasi į Akademiją prašydami pareikšti nuomonę. Per tuos nepriklausomybės metus sumenko mokslo įtaka politikai. Žiūrint į šios dienos politines aktualijas akivaizdu, kai didelės kompanijos kišasi į valstybės valdymą, tokiems dalykams nereikia mokslinių ekspertizių. Čia viena iš Akademijos bėdų ir visų Akademijos narių pastangomis (čia jau vienas prezidentas nieko negali padaryti) reikia šią padėtį taisyti.

Jūs ir rinkiminėje kalboje, kai vyko rinkimai į LMA prezidentus, pabrėžėte, kad turite tokią poziciją – kuo daugiau rūpintis jaunimu. Akademikų pareiga jaunajai kartai kelti mokslo prestižą, sudominti mokslu, rodyti mokslą, išsilavinimą kaip išeitį iš daugelio situacijų.

Mano supratimu tai yra vienintelis kelias. Galiu tik pasikartoti, išsivysčiusios turtingos valstybės tapo turtingos ne todėl, kad iš pradžių praturtėjo, o tik paskui ėmė vystyti mokslą. Pirmiausiai turi būti plėtojamas mokslas, o po to jau kyla ir pragyvenimo lygis, ir bendrasis vidaus produktas, gerėja ir visa kita.

Labai svarbi Akademijos užduotis, tai įtvirtinta ir LMA statute, yra mokslo žinių populiarinimas. Čia didžiausią dėmesį turime kreipti į jaunąją kartą, parodydami jaunimui, kaip tai įdomu – kalbu apie

visus mokslus – kad jau mokyklose susidomėtų ir siektų mokslo, juo pasitikėtų.

Sutikčiau su jumis, kad ir Lietuvoje nuo Sąjūdžio laikų iki šiol tebeveikia iliuzija, kad mes pirma sutvarkysime ekonomiką, gynybą, didžiąsias struktūras, tada, galbūt, galėsime skirti daugiau finansų mokslui, kultūrai. O čia, kaip sakote, vientisas kelias – tai turi būti daroma kartu. Kaip tai turi būti daroma, – tai jau problema.

Politikų problema, kaip tą daryti, bet neįsivaizduoju šalies be mokslo. Jeigu mes neturėsime konkurencingo, pasaulinio lygio mokslo, tai net ir sutvarkius ekonomiką, mūsų visos didžiosios kompanijos bus tik technologijų pirkėjai iš kitų šalių, iš tų, kurios sukurs tas technologijas, naujus produktus. Kodėl mes Lietuvoje didžiuojamės biotechnologijų, lazerių kaip aukštųjų technologijų firmomis? Todėl, kad tai yra Lietuvoje sukurti produktai, sukurti mokslo pagrindu.

Kitaip jie negali būti sukurti.

Šaliai svarbu turėti ir mokslo žiniomis grįstą pramonę bei produktus, ir kultūrą. Turime turėti ir savo stiprią istorikų mokyklą, stiprius filologus, lituanistiką. Būdamas Vilniaus universiteto rektoriumi sakydavau, kad lituanistika, baltistika yra stiprioji mūsų pusė. Ir jeigu mes sunaikinsime baltistiką, niekas – nei lenkai, nei vokiečiai, nei amerikonai – už mus baltistikos nekurs. Baltistikos bazė turi būti Lietuvoje.

Žiūrint tokiu aiškiu žvilgsniu, kaip ir aišku, kaip ir ką daryti, kur prioritetai.

(Juokiasi) tikslas aiškus, o kelių į tą tikslą yra daug ir neaišku, kuris yra tas geriausias, pats teisingiausias.

Galvojant apie Sąjūdžio 30-metį, apie dabartines mūsų problemas, dera pasakyti, kad dalis problemų kyla iš laisvės, iš laisvų pasirinkimų. Nelaisvoje visuomenėje, gyvenančioje kalėjime, problemų yra žymiai mažiau.

Taip, viskuo pasirūpina prižiūrėtojas.

Atneša tau pavalgyti, kad ir menkai, bet vis tiek. Mes, turbūt, nepakankamai suvokiame, kad laisvė yra tam tikra kaina, kurią mokame už tai, kad turime nuolat rinktis, o rinktis visada yra sunku.

Pasaulyje daug dalykų keičiasi ir kiekvienu atveju Lietuva, jau kaip valstybė, turi užimti poziciją ir vos ne kasdien tu turi pasirinkti.

Taip, turime pasirinkti visą laiką, kiekvieną minutę. Bet turime sutikti, kad tas pasirinkimas labai aktyvina ir intensyvina žmogaus sąmonę, jis tampa intelektualiai ir dvasiškai pajėgesnis.

Taip, ekstremalios situacijos mobilizuoja. Kaip ir Sąjūdis – tai buvo ekstremali situacija, nes buvo klausimas, kokia Lietuvos ateitis. Rusifikacija buvo didžiulė. Dabar, pažiūrėjus į žemėlapį, tos valstybės, kurios buvo ilgiau okupuotos – Ukraina, Moldavija, Sakartvelas (Gruzija) – jos dabar gyvena žymiai sunkiau. Ir tik Baltijos šalys išėjo iš Rusijos orbitos.

Nes trumpiausiai joje ir buvome.

Diskutuodamas su A. Humbolto stipendiatais moldavu ir gruzinu (čia buvo 1993-ieji, kartu mokėmės vokiečių kalbos ir vakarais politikuodavome) aš pasakojau, kas vyksta Lietuvoje, – nepriklausomybė, parlamentas, įvestas litas, Gruzijoje tuo metu kilo pilietinis karas, Moldavija draskėsi dėl Padniestrės, tai jie ir pasakė: „Jūs 50 metų buvote okupuoti, dar yra pas jus žmonių, atsimenančių, kaip atrodo valstybė, o pas mus jau tokių nėra.“ Gruzinai laisvi buvo labai trumpai.

Trejus metus.

Matyt ir tradicijos, ir atsiminimai labai padėjo sukurti valstybę.

Taip, tradicijos, atsiminimai, poezija. Žmonės, kurie laiku atsistojo priekyje. Ir Lietuvos mokslų akademija – ne vienu atveju ir išmintis, ir „stogas“. Tokia Akademija ir Jus, Prezidente, skatintų savarankiškumui, rizikingoms mintims. Rizika padeda formuotis autoritetui.

Penktadienį einu į Seimo Ekonomikos komiteto pakomitetį, Vyriausybė „stumia“ inovacijų įstatymą ir žada nubraukti mokslui skirtus pinigus, Švietimo ir mokslo ministerijos mokslui skirtų pinigų dalį atiduodant administruoti Ūkio ministerijai. Mano supratimu, tai yra kvailystė, aš jau esu pasirašęs išvadas ir pateikęs Vyriausybei, esu kategoriškai prieš. Mano supratimu, reikia didinti lėšas mokslui, o Ūkio ministerija tegu inovacijas daro savo linija. Tai ir rengiuosi pasakyti penktadienį.

Mums Sąjūdžio 30-metis, lemtingų dienų birželio pradžioje prisiminimas buvo ir galimybė pagalvoti apie mūsų padėtį, mokslą, Akademiją, universitetus. Mano supratimu, tai yra teisinga minėjimo kryptis – užuot kalbėjus ir kartojus bendras frazes, pabandyti pasitikrinti.

Kai žiūrime į praeitį, tai žiūrime į tą vieną dieną, į tą įvykį, bet kartu žiūrime, kas nutiko po to įvykio,

kur mes nuėjome ir kur link einame. Tas įvykis labai stipriai pakeitė Lietuvos istoriją.

Kalbėdami apie įvairius pasirinkimus, esame tikri, kad tas pasirinkimas buvo vienintelis teisingas.

Tikrai. Kito kelio nebuvo – tik nepriklausomybė.

Ir tai, kad Akademija dalyvavo, atlikdama savo vaidmenį, turi mus stiprinti ir įpareigoti. Nebijoti rizikuoti, nebijoti kalbėti, nebijoti dirbti.

Esame laisvi žmonės laisvoje šalyje.

Ir tą turime nuolat ir nuolat sau priminti.

Ir Persitvarkymo Sąjūdžio atminimo lenta ant Akademijos pastato mums yra ženklas. Sąjūdžio iniciatyvinės grupės žmonės buvo drąsūs.

Labai ačiū, Prezidente. Atvirumas – drąsaus žmogaus požymis.

Pokalbį užrašė Aurika Bagdonavičienė

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

Balandžio 17 d. LMA prezidentas Jūras Banys LMA narių visuotiniame susirinkime atsiskaitė už 2017 m. LMA veiklą, t. y. už tą laikotarpį, kai Akademijai vadovavo akad. Valdemaras Razumas.

Balandžio 3 d. ir birželio 3 d. Akademijoje LMA prezidentas atidarė renginius, skirtus Sąjūdžio 30-mečiui. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės, kurią sudarė iškiliausi to meto Lietuvos mokslo ir kultūros žmonės, susikūrimas Lietuvos mokslų akademijoje 1988 m. birželio 3 d., laikomas tikrąja Sąjūdžio judėjimo pradžia.

Birželio 12 d. J. Banys dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje, kuriame J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė skaitė metinį pranešimą, ir birželio 14 d. – Lietuvos Respublikos Seimo Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienų minėjime.

Balandžio 19 d. LMA prezidentas J. Banys susitiko su Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininku akad. Eugenijumi Jovaiša dėl LMA veiklos gerinimo, gegužės 25 d buvo pakviestas į Laikinosios Seimo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimo grupės pirmąjį susitikimą, birželio 15 d. dalyvavo Seimo Ekonomikos komiteto Aukštųjų technologijų, inovacijų ir skaitmeninės ekonomikos pakomitečio posėdyje, buvo pakviestas į Švietimo ir mokslo komiteto posėdį dėl Technologijų ir inovacijų įstatymo projekto, dėl Mokslo ir studijų įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo projekto.

Švietimo ir mokslo ministerijoje balandžio 5 d. LMA prezidentas susitiko su švietimo ir mokslo viceministru dr. Giedriumi Viliūnu dėl LMA Vrublevskių bibliotekos, balandžio 9 d. – su švietimo ir mokslo ministro patarėju akad. Eugenijumi Butkumi dėl dalyvavimo CERN programose.

Balandžio 11 d. dalyvavo 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos uždavinių, skirtų investicijoms į mokslinius tyrimus ir studijas, valdymo komiteto posėdyje.

Gegužės 4 d. LMA prezidiumo ir Lietuvos darbdavių konferencijos (LDK) prezidiumo posėdyje LMA prezidentas akad. J. Banys ir LDK prezidentas akad. Benediktas Juodka pasirašė LMA ir LDK bendradarbiavimo sutartį.

Prezidentas dalyvavo Valentino Sventicko sudarytų knygų „Justinas Marcinkevičius: kokį jį prisimename“ ir Justino Marcinkevičiaus rinktinės „Amžiaus pabaiga. Eilėraščiai, poemos, esė“ sutiktuvėse (04-10), parodos „Johano Kristofo Brocės (1742–1823) Livonijos piešinių ir aprašymų kolekcija Latvijos universiteto akademinėje bibliotekoje“, skirtos Lietuvos ir Latvijos valstybių atkūrimo 100-mečiui, atidaryme (04-12), diskusijoje „Glaudesnės mokslo ir diplomatijos partnerystės link“ (05-10). J. Banys atidarė konferenciją „Žemės ūkio ir miškų mokslo raida per šimtmetį. Mokslo iššūkiai“ (05-10), pirmininkavo tarptautinėje konferencijoje „Modernūs daugiafunkciniai kompozitai“ Vilniaus universitete (05-11), kartu Europos Komisijos nariais dalyvavo politiniame forume „Maisto nuostolių ir švaistymo prevencija“ Lietuvos parodų ir kongresų centre LITEXPO (05-24).

J. Banys Vokietijos Federacinės Respublikos, JAV, Jungtinės Karalystės, Armėnijos Respublikos ambasadorių buvo kviečiamas į iškilmingus renginius, parodas, priėmimus.

Prezidentas vyko į komandiruotes į Likiją (Turkija), Sankt Peterburgą (Rusija), Namiūrą (Belgija), Hirošimą (Japonija), Perudžą (Italija), Maskvą (Rusijos Federacija).

LMA prezidiumas 2-ąjį metų ketvirtį posėdžiavo penkis kartus. Balandžio 10 d. LMA prezidiumo nariai aptarė balandžio 17 d. ataskaitinio LMA narių visuotinio susirinkimo eigą ir patvirtino LMA 2017 m. veiklos ataskaitos projektą. LMA viceprezidentas Z. Dabkevičius pristatė klausimus ir problemas, kurios siūlomos spręsti LR Seimui ir Vyriausybei. LMA prezidiumo nariai patvirtino kandidatus nacionaliniam fotoprojektui „Lietuva ir mes", skirtam Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui, bei 2018 m. Baltijos Asamblėjos premijos apdovanojimams. Dr. A. Bernotas pristatė 2018 m. projektų darbui su CERN vertinimo komisijos išvadas, G. Tumkevičienė informavo apie projekto „Tyrėjų kompetencijų stiprinimas rengiant projektų paraiškas" tikslus ir uždavinius.

Balandžio 19 d. LMA prezidiumo posėdyje Z. Dabkevičius informavo, kad pasirašytas projektas „Tyrėjų kompetencijų stiprinimas rengiant projektų paraiškas" ir nutarta įpareigoti ES SF projekto vadovę nuolat informuoti apie jo vykdymo eigą. Priimtas nutarimas dėl LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso paskelbimo. Taip pat skubos tvarka numatyta parengti ir išleisti naują bukletą apie LMA.

Gegužės 8 d. LMA prezidiumo posėdyje aptartas klausimas dėl LR Prezidentų vardinių stipendijų konkursui pateiktų paraiškų ir vertinimo komisijų sudarymo, patvirtinti Meilės Lukšienės premijos konkurso nuostatai, apsvarstytas ŽŪMM skyriaus kreipimasis dėl LMA Vandens problemų tarybos pavadinimo keitimo, aptarti LMA kandidatai į Lietuvos mokslo tarybos komitetus.

Gegužės 22 d. LMA prezidiumo posėdyje priimtas nutarimas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 nuostatų analizės ir taikymo gairių parengimo darbo grupės Lietuvos mokslų akademijoje sudarymo, patvirtinta LMA Vandens tarybos nuostatų nauja redakcija, akad. Vaidutis Kučinskas pateikė informaciją apie Gedimino pilies kalno būklės ekspertinio vertinimo darbo grupės posėdžio išvadas, akad. Domas Kaunas – apie planuojamą susitikimą su Ukrainų pasaulinio kongreso prezidentu Judžinu Čolijumi (Eugene Czolij).

Birželio 12 d. LMA prezidiumo nariai pritarė Jūro Banio siūlymui prie LMA suburti jaunus, talentingus mokslininkus ir įkurti LMA Jaunąją akademiją bei parengti nuostatų projektą ir pateikti jį LMA narių visuotiniam susirinkimui. Akad. Z. Dabkevičius informavo apie „L`ORÉAL Baltic" stipendijų „Moterims moksle" 2018 m. teikimą Latvijos mokslų akademijoje ir ateities planus, dr. A. Bernotas – apie XVI Baltijos intelektinio bendradarbiavimo konferencijos organizavimą Vilniuje 2019 m. Priimti nutarimai dėl siūlomų kandidatų Lietuvos Respublikos Prezidentų vardinėms stipendijoms, patvirtintos LMA jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso komisijos, aptarta informacinio bukleto apie LMA rengimo eiga.

Parengė LMA vyriaus. referentė
Lyda Milošienė

Visuotiniai susirinkimai

Balandžio 17 d. įvyko ataskaitinis LMA narių visuotinis susirinkimas. Renginio pradžioje tylos minute buvo pagerbti neseniai mirę LMA nariai – kalbininkas, baltistas, dialektologas, daugelio knygų ir vadovėlių autorius, buvęs švietimo ir mokslo ministras prof. Zigmas Zinkevičius ir branduolinės energetikos atstovas prof. Bal Radžas Sėgalis (Bal Raj Sehgal). Po to LMA prezidiumas ir mokslų skyrių nariai pasveikino jubiliatus: Vytautą Petrą Rančelį 80 metų, Algirdą Vaclovą Valiulį, Jurgį Kazimierą Staniškį, Rymantą Joną Kažį, Gintautą Žintelį ir Algirdą Petrą Stabinį 75 metų, Valentiną Mikelėną 60 metų, Darių Danusevičių 50 metų jubiliejaus proga, įteikė LMA prezidiumo padėkas Jonui Grigui 80 metų ir Arūnui Krotkui 70 metų jubiliejaus proga.

Buvo apdovanoti LMA konkursų – vardinių premijų, jaunųjų mokslininkų ir doktorantų, aukštųjų mokyklų studentų geriausių mokslinių darbų – laureatai. Kazimiero Būgos (kalbotyra) premija skirta prof. Antanui Pakeriui už fundamentinius ir taikomuosius lietuvių kalbos fonetikos, akcentologijos ir leksikos darbus, Juozo Matulio (chemija) – dr. Arūnui Jagminui už mokslinį darbą „Nanodarinių sintezės, modifikavimo, charakterizavimo ir taikymų tyrimai", Adolfo Jucio (teorinė fizika) premija – habil. dr. Bronislovui Kaulakiui ir dr. Juliui Ruseckui už mokslinį darbą „Atominių ir sudėtingų sistemų spektroskopija ir stochastiniai reiškiniai", Kazimiero Baršausko (elektronika ir elektrotechnika) premija – dr. Sauliui Grigalevičiui už mokslinį darbą „Naujos struktūros

Lietuvos mokslų akademijos premijų laureatai su Akademijos prezidentu Jūru Baniu (pirmoje eilėje centre)

puslaidininkių panaudojimas organiniuose šviesos dioduose“ ir Povilo Matulionio (miškotyra) premija – habil. dr. Romualdui Deltuvui už monografiją „Povilas Matulionis: Ateities pradžia – tai mes“.

Jaunųjų mokslininkų ir doktorantų mokslinių darbų konkurso nugalėtojams skirta 10 premijų ir šeši pagyrimo raštai, o aukštųjų mokyklų studentams – 15 premijų ir penki pagyrimo raštai. Jaunųjų mokslininkų ekonomistų mokslinių darbų konkurso akademiko Kazimiero Meškausko premijos diplomas įteiktas doc. dr. Arui Zirguliui už darbą „Mokesčių konkurencija dėl kapitalo, akcentuojant produktyvumo pašalinius poveikius“, LMA Teodoro Grotuso fondo valdybos sprendimu Teodoro Grotuso stipendija skirta doktorantei Olgai Opuchovič. Stipendijos diplomą įteikė Fondo valdybos narys akad. Rimantas Ramanauskas.

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) pirmininkas Audrys Antanaitis ir VLKK Programų skyriaus vedėja dr. Vilija Ragaišienė įteikė VLKK apdovanojimus už taisyklingą ir stilingą mokslinio darbo kalbą dviem LMA jaunųjų mokslininkų ir doktorantų konkurso dalyviams – doktorantams Birutei Avižinienei (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) ir Viliui Šadauskui (Lietuvos edukologijos universitetas).

LMA prezidentas Jūras Banys susirinkusiems pristatė LMA 2017 metų veiklos ataskaitą. Diskusijoje kalbėjo akademikai Algimantas Grigelis, Bonifacas Stundžia, Benediktas Juodka. Susirinkimas pritarė LMA veiklos ataskaitai, praėjusių metų pajamų ir išlaidų sąmatoms ir šių metų sąmatai.

Apie Lietuvos aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų institutų ateities viziją kalbėjo švietimo ir mokslo viceministras dr. Giedrius Viliūnas, plačiau paaiškinęs būtinybę stiprinti valstybinių mokslinių tyrimų institutų valdymą ir vadybą, poreikį toliau konsoliduoti jų mokslinį potencialą.

Sesijos metu veikė paroda, skirta geologo, mineralogo, kalnų inžinieriaus Ignoto Domeikos gimimo 215 metų jubiliejui, „Pažvelk į mineralą dar bevardį | Spójrz na minerał jeszcze bezimienny“ (sudarytojai akad. Algimantas Grigelis ir habil. dr. Algimantas Česnulevičius, dailininkė Miglė Datkūnaitė). Taip pat buvo eksponuojami akademikų ir LMA Vrublevskių bibliotekos 2017 metų leidiniai, LMA išleistų mokslo žurnalų komplektai.

Parengė
LMA Organizacinis skyrius

<<< Gegužės 9–11 d. Aleksandro Stulginskio universitete, VDU Kauno botanikos sode įvyko 24-oji tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Žmogus ir gamtos sauga 2018“, kurioje aptarti tarpusavyje susietų žmogaus saugos ir sveikatos bei gamtos apsaugos klausimais vykdytų tyrimų rezultatai, agro-, hidro- ir miško ekosistemos, jų aplinkos tyrimai, tiksliosios žemdirbystės diegimo ir aplinkos apsaugos, vaistinių augalų auginimo bei racionalaus jų naudojimo tyrimai. Diskutuota, kaip aktyvinti mokslininkų bei gamybininkų bendradarbiavimą, spartinti mokslo rezultatų sklaidą. Buvo išreikštas bendras nusiteikimas tęsti šią konferenciją bei organizuoti jos renginius ir kitais metais akcentuojant renginio tematikų aktualumą bei svarbą šiuolaikiame pasaulyje ir Lietuvoje.

<<< Gegužės 17–18 d. Kauno technologijos universitete įvyko 12-oji tarptautinė konferencija FOODBALT 2018. Konferencijoje buvo pristatytos maisto moksle naujovės ir pasiekimai. Svarbiausios nagrinėtos temos: maisto chemija ir analizė, mityba ir sveikata, bioaktyvūs maisto komponentai, maisto juslinės savybės, kokybė ir sauga, naujų produktų kūrimas ir funkcionalusis maistas, maisto perdirbimas, pakavimas ir laikymas. Didžiulis dėmesys buvo skirtas augalinei produkcijai, ypač vaisiams ir daržovėms. Konferencijoje dalyvavo ir pranešimus skaitė LMA tikrieji nariai Pranas Viškelis ir Pavelas Duchovskis.

<<< Gegužės 31 d. įvyko išplėstinis HSMS biuro posėdis, kuriame buvo svarstyta ir teigiamai įvertinta skyriaus kuruojamų LMA žurnalų „Lituanistica“, „Filosofija. Sociologija“ ir „Menotyra“ būklė.

Skyriaus pirmininkas Domas Kaunas taip pat pateikė informaciją apie rašytojos Levos Simonaitytės 120-ųjų gimimo metinių minėjimą, kur renginiuose ir žiniasklaidoje buvo atkreiptas dėmesys į I. Simonaitytės žodiniu ir rašytiniu testamentu pareikštą valią po mirties būti palaidotai jos vasarnamio sodelyje Priekulėje. Į tai nebuvo atsižvelgta, rašytojai 1978 m. rugpjūčio 27 d. mirus, ji buvo palaidota Antakalnio kapinėse. Šių metų gegužės 18 d. Klaipėdos r. savivaldybėje įvyko pasitarimas, kuriame aptarti I. Simonaitytės memorialinio paveldo ir kūrybos aktualinimo klausimai. Pasitarimo dalyviai pritarė galimybei, Priekulės gyventojams sutikus ir parengus perlaidojimo projektą, perlaidoti rašytojos palaikus. Tam posėdyje pritarė ir HSMS biuro nariai. Nutarta šiuo klausimu kreiptis į Seimo Švietimo ir mokslo bei Kultūros komitetų pirmininkus.

Akad. J. Dalinkevičiaus tėviškėje. Iš kairės: habil. dr. Juozas Paškevičius, Genė Simaškaitė-Jurgaitienė, habil. dr. Algirdas Jurgaitis, akademiko J. Dalinkevičiaus dukra Regina Nijolė Arūnienė su vyru Valentinu, dr. Jadvyga Olechnovičienė, Vasilij Adaškevič, akad. Algimantas Grigelis, dr. Vytautas Narbutas. Habil. dr. Valentino Baltrūno nuotr.

Akademikei Irenai Eitminavičiūtei atidengiama atminimo lenta. Iš kairės: BMGMS pirmininkas Vaidutis Kučinskas ir akad. Vincas Būda

<<< Birželio 12 d., akademiko Juozo Dalinkevičiaus (1893–1980) 125-ojo gimtadienio išvakarėse, LMA delegacija lankėsi Pamūšio kaime (Ukmergės r.), kur gimė ir kur palaidotas žymusis Lietuvos geologijos patriarchas.

Pamūšio kaime buvo aplankytas Profesoriaus 100 metų jubiliejaus progai pastatytas paminklinis kryžius ir dailus kalvystės darbas – kaimo panorama. Netoliese esančiame Taujėnų dvare buvo skirta valandėlė Profesoriaus mokinių prisiminimams.

<<< Birželio 13 d. BMGMS nariai vyko į Šiaulius dalyvauti Akademikės Irenos Eitminavičiūtės (1931-06-13–2016-01-22) atminimui skirtuose renginiuose. Šiauliuose S. Lukauskio g. 10, kur prabėgo Jos vaikystė, buvo atidengta atminimo lenta. Akademikės atminimo įamžinimo iniciatorius – Šiauliečių klubas Vilniuje. Gamtos tyrimų centro direktorius akad. Vincas Būda prisiminė vyresniąją kolegę, iš kurios daug kas galėjo pasimokyti šilto bendravimo, meilės darbui ir gyvenimui. Šiaulių Povilo Višinskio bibliotekoje įvyko atminimo popietė, kurią vedė ir pranešimą skaitė Šiauliečių klubo vadovas ir Akademikės klasės draugas Viktoras Jurgelevičius. Pranešimą „Irena Eitminavičiūtė – ekologė, pedobiologė, Lietuvos dirvožemio tyrinėtoja ir saugotoja“ skaitė dr. Zina Bagdanavičienė. Prisiminimais dalijosi BMGMS pirmininkas Vaidutis Kučinskas, kolegos, draugai ir giminės.

renginiai – konferencijos – akademiniai skaitymai

Knygos „Aš esu Etmės Evė“ sutiktuvės

Sausio 18 d. LMA įvyko VU profesoriaus, LMA tikrojo nario Domo Kauno parengtos liudijimų apie rašytoją Ievą Simonaitytę knygos „Aš esu Etmės Evė“ sutiktuvės, vainikavusios Ievos Simonaitytės metus, kuriais Lietuvos Respublikos Seimas buvo paskelbęs 2017-uosius. Sutiktuvių data, įsispraudusi tarp 121-ojo rašytojos gimtadienio sausio 23 d. ir Klaipėdos krašto prijungimo minėjimo sausio 15-ąją, renginio dalyviams suteikė puikią progą kalbėti ne tik apie rašytoją, bet ir apie sudėtingą bei įvairialypę Prūsijos Lietuvos bei Klaipėdos krašto istoriją, kurios metraštininke Simonaitytė yra įvardijama. Įžvalgomis apie leidinį ir liudijimų kaip sakytinių šaltinių svarbą moksliniuose tyrimuose, apie I. Simonaitytę kaip rašytoją ir asmenybę dalijosi renginio dalyviai: VU profesorė, LMA tikroji narė Viktorija Daujotytė-Pakerienė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja Solveiga Daugirdaitė, šių eilučių autorė, taip pat VU prof. Arvydas Pacevičius ir knygos sudarytojas bei rengėjas D. Kaunas. Simonaitytė iki šiol nėra sulaukusi atsiminimų rašiusiųjų dėmesio, tad pasakojimas apie Simonaitytę per amžininkų pateiktus liudijimus suteikia daug įvairių spalvų apie rašytoją supusius žmones, apie jos buitį, pomėgius, charakterį, Klaipėdos krašto istorinę ir kultūrinę aplinką.

Knygos pagrindą sudaro D. Kauno per penkerius metus, 1978–1983 m., užrašyti 57 asmenų, su Simonaityte įvairiais gyvenimo tarpsniais ir skirtingomis aplinkybėmis bendravusiųjų, liudijimai. Liudijimai buvo kruopščiai parengti spaudai, patikslintos įvairios detalės, istoriniai ir asmeniniai faktai, pristatytos išsamios biogramos apie pateikėjus.

Iš kairės: prof. Arvydas Pacevičius, akad. Viktorija Daujotytė-Pakerienė, dr. Solveiga Daugirdaitė, dr. Silva Pocytė ir akad. Domas Kaunas

A. Pacevičius aptarė knygos struktūrą, sakytinių liudijimų svarbą moksliniame darbe, jų pateikimo ir analizės skirtumus nuo atsiminimų žanro. Leidinyje pateiktus liudijimus akad. Viktorija Daujotytė-Pakerienė interpretavo per moters rašytojos / kūrėjos prizmę, akcentuodama Simonaitytės tapsmą rašytoja kaip jai labai svarbų visuomeninį pripažinimą po kasdieninių fizinio luošumo išgyvenimų. S. Daugirdaitė aktualizavo Simonaitytės vaidmenį, jos kūrybines nuostatas sovietinio laikotarpio kontekste, S. Pocytė supažindino su Prūsijos Lietuvos, Klaipėdos krašto istorija, kurios įvykių dalyvė buvo ir pati I. Simonaitytė.

D. Kaunas susirinkusiems papasakojo apie savo bendrystę su rašytoja, apie paskatas, nulėmusias imtis liudijimų užrašymo rašytojai mirus. Praėjus keliems mėnesiams po knygos pasirodymo, galima drąsiai konstatuoti, kad Simonaitytės žodis dar yra įdomus ir aktualus – tai liudytų beveik dvi dešimtys knygų sutiktuvių renginių įvairiose Lietuvos vietose ir per porą mėnesių išpirktas knygos tiražas.

Doc. dr. Silva Pocytė,
Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja

Estetika ir menas dabartiniuose civilizacijų virsmuose

Balandžio 5 d. HSM skyrius LMA surengė apskritojo stalo diskusiją pasitinkant tris akad. Antano Andrijausko monografijas: „Artimųjų Rytų, Indijos ir Islamo pasaulių estetika ir meno teorija“, „Rytų Azijos tradicinė estetika ir meno teorija“ ir „Vakarų estetika ir meno filosofija“, kurias 2017 m. išleido Lietuvos kultūros tyrimų institutas. Dalyvavo knygos autorius, kalbėjo akad. Algirdas Gaižutis, akad. Vytautas Martinkus, habil. dr. Juozas Mureika, doc. dr. Naglis Kardelis, doc. dr. Loreta Poškaitė, doc. dr. Stanislovas Mostauskis, knygų mecenatas filosofas Žilvinas Svigaris, knygų autoriaus sūnus dr. Konstantinas Andrijauskas ir kiti. Diskusijai vadovavo dr. Vytautas Rubavičius ir dr. N. Kardelis.

V. Rubavičius pristatė A. Andrijausko trijų monografijų „Estetikos ir meno filosofijos idėjų istorija: Rytai–Vakarai“ ciklą, skirtą visuotinės estetikos ir meno filosofijos idėjų analizei, ir pabrėžė jo svarbą Lietuvos ir europiniam mokslui. A. Gaižutis atkreipė dėmesį į A. Andrijausko įnašą į Lietuvos estetinės minties raidą ir rengiant naują šios srities specialistų jaunąją kartą. Jis ir J. Mureika šią trilogiją traktavo

kaip daugiau nei tris dešimtmečius A. Andrijausko trukusių komparatyvistinių Azijos ir Vakarų tradicinės estetinės minties bei meno teorijos tyrinėjimų konceptualią sintezę. N. Kardelis pastebėjo, kad nors esama daugybės fragmentinių, paskirus įvairių civilizacijų ir kultūrų istorinius etapus, lokalias estetikos tradicijas ar asmenybes nagrinėjančių darbų, tačiau labai stinga konsoliduotų, platesnį vaizdą pateikiančių sintetinių veikalų, kuriuose būtų aprėpta estetikos ir meno filosofijos idėjų kultūrinė visuma. Čia ir slypi pagrindinis autoriaus nuopelnas – jis pateikia savitą visuotinės estetinės minties ir meno filosofijos istorijos raidos viziją, kurioje, greta senovės Antikos ir Vakarų tradicijos, nemažiau svarbus vaidmuo tenka indų, kinų, japonų, arabų – musulmoniškojo pasaulio – tradicijoms. Ž. Svigario manymu, autorius išsilaisvina iš europocentrizmo ribotumų, atvirai ir be ideologinių stereotipų pažvelgia į daugiakultūrį mus supantį pasaulį, o tai leidžia giliau suvokti ir mūsų dienomis intensyvėjančius civilizacinių pasaulių kultūrinės, estetinės ir meninės apykaitos procesus. Skirtingų pasaulio kultūrų veidrodyje, pasak A. Andrijausko, galima atpažinti save ir pamatyti tai, ko mums labiausiai stinga, išmokti subalansuoti skirtingus suvokimus. Atkreiptas dėmesys, kad trilogijoje terminas „estetika“ vartojamas ne tradicine Vakarų klasikinėje racionalistinėje estetikos teorijoje įsitvirtinusia siaurąja, o plačiąja šios sąvokos prasme, jungiančia tiek implicitinę, tiek ir eksplicitinę jos sampratą. Kiekvienai civilizacijai ir jos analizuojamam etapui autorius parenka, J. Mureikos manymu, svarbius teorinius tekstus, meno paminklus, kūrinius, geriausiai atspindinčius tyrinėjamos epochos bruožus, vyraujančius estetinius požiūrius ir meno vertybes.

Diskusijose kalbėję mokslininkai ir jo buvę mokiniai L. Poškaitė, S. Mostauskis pabrėžė A. Andrijausko didžiulį dėmesį jaunajai kartai ir mokinių ugdymui. J. Mureika ir doc. dr. Stanislovas Juknevičius pažymėjo, kad A. Andrijauskas daugelį metų reiškiasi kaip aktyvus mokslininkas ir daugybės estetikos renginių, konferencijų organizatorius.

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus informacija

Tarp fizikos ir metafizikos

Balandžio 17 d. LMA įvyko architekto prof. Vytauto Brėdikio knygos „Trečioji knyga: tarp fizikos ir metafizikos“ sutiktuvės. Dalyvavo autorius, akad. Antanas Andrijauskas, prof. Tadas Baginskas, prof. Pentis Ensio Hakarainenas (Pentti Ensio Hakkarainen), aktorė Janina Gudzinevičiūtė, dr. Milda Brėdikytė ir kiti. Iki šiol V. Brėdikis buvo žinomas kaip talentingas architektas, ilgametis Vilniaus dailės akademijos (VDA) profesorius, rektorius. Tačiau greičiausiai niekas, nė jis pats, neįtarė turintis ir rašymo talentą. Kaip taikliai pastebėjo knygos sutiktuves pradėjęs akad. A. Andrijauskas, „V. Brėdikio knyga savo turiniu, struktūra ir vyraujančiais savianalizės leitmotyvais yra kiek neįprasta.“ Pradedant knygos pavadinimu, kurį perskaičius, dažnas klausia, o kokios buvo dvi pirmosios? Autoriaus atsakymas – jis nusprendęs iš karto pradėti rašyti nuo trečiosios, o knygos pavadinimą įkvėpė senovės graikų filosofo Aristotelio veikalai „Fizika“ ir „Metafizika“. Skaitant knygą akivaizdu, kad Aristotelis įkvėpė ne vien pavadinimą. Originali yra knygos struktūra, temų įvairovė, rašymo maniera ir minčių raiškos būdas. Labai atvirai kasdien fiksuodamas savo mintis žodžiais, kartais sueiliuodamas, dažnai pailiustruodamas piešiniais, autorius ne nuosekliai dėsto savo gyvenimo įvykius, bet juos pasirinktinai apmąsto žvelgdamas iš šiandienos perspektyvos. Knyga kurta 18 metų, pamažu plėtota nuo ranka užrašytų, mašinėle spausdintų iki kompiuteriu surinktų tekstų. Ilgą laiką tie tekstai ir tebuvo paskiri ketureiliai, paties autoriaus arba šeimos narių ranka užrašytos auksinės mintys. Knyga neįprasta ne tik savo turiniu, temomis, bet ir savo apimtimi – 606 puslapiai, kuriuose panaudotos 365 nuotraukos ir piešiniai, ir svoriu (2 kg), originaliu dizainu. Anot daugelio kalbėjusiųjų, ne tik knygos turinys, bet ir pati knyga, jos apipavidalinimas, maketas yra aukščiausio lygio meno kūrinys.

Akad. A. Andrijauskas akcentavo neįprasta autoriaus inteligencija, intelektu, paradoksais ir daugybe kitų dalykų žaižaruojantį knygos grožį, kurie lietuviškame akademiniame pasaulyje yra labai neįprasti ir labai reti. Akademikas pabrėžė, kad toli

gražu ne visi reikšmingi autoriaus gyvenimo etapai yra paminėti. Artimas bičiulis ir ilgametis bendražygis prof. T. Baginskas taip pat akcentavo autoriaus kūrybiškumą, pasireiškiančią visose jo gyvenimo sferose, ir ypač išryškino jo „išradėjo“ talentą, siekiantį ištobulinti visus savo aplinkos daiktus ir įrankius. Prof. P. E. Hakarainenas paminėjo labai savitą V. Brėdikio pedagoginį talentą. Įspūdžiais apie knygą dalijosi ilgametė bičiulė, buvusi VDA dėstytoja Laimutė Bitinaitė. Kalbėjo ir pats autorius, buvo skaitomos trumpos knygos ištraukos, eilėraščiai, rodomos paskutiniųjų juvelyrikos darbų nuotraukos.

Dr. Milda Brėdikytė,
Lietuvos edukologijos universitetas

Lietuvos energetikos aktualijos

Pasaulio, o kartu ir Lietuvos energetika yra esminių ir ypač sparčių permainų kelyje. Jas lėmė būtinybė nuosekliai atsisakyti iškastinio organinio kuro norint sustabdyti globalų klimato atšilimą. Neįtikėtinai sparti atsinaujinančios energetikos plėtra būtų negalima be fantastinių mokslo, technologijų ir gamybos organizavimo pasiekimų, todėl jau dabar elektros ir šilumos gamyba iš atsinaujinančių energijos šaltinių (AEŠ) dažniausiai yra pigesnė nei iš tradicinių – anglies, naftos ar dujų, tuo labiau pigesnė nei iš urano. Tarptautinė energetikos agentūra prognozuoja, kad per artimiausius penkerius metus pasaulyje elektros generacijos augimas iš AEŠ bus du kartus didesnis nei iš dujų ir anglies kartu sudėjus.

Spartūs pokyčiai energijos generavimo, transportavimo, kaupimo ir naudojimo srityse Lietuvoje dar nėra iki galo suprasti ir įvertinti. LMA Technikos mokslų skyriaus Energetikos sekcija balandžio 26 d. organizavo konferenciją „Atsinaujinantys energijos šaltiniai, jų plėtros tendencijos ir panaudojimo technologijos pasaulyje ir Lietuvoje“. Buvo perskaityta 15 pranešimų, kuriuose pagrindinis dėmesys skirtas Lietuvos energetikos aktualijoms ir prognozėms, įskaitant ir naująją Lietuvos energetikos strategiją. Strategijos projektą pristatė energetikos viceministras Vidmantas Macevičius. Jis pabrėžė, kad Lietuva savo energetikos ateitį tvirtai susieja su atsinaujinančia energetika. Saulės energetikos plėtrai skirtus pranešimus skaitė Lietuvos saulės energetikos asociacijos viceprezidentas Andrius Karazinas, habil. dr. Vidmantas Gulbinas iš Fizinių ir technologijos mokslų centro ir „Global BOD Group“ valdybos pirmininkas Vidmantas Janulevičius. Lietuvoje pradedama naudoti saulės energijos konversiją į elektros energiją, numatoma gan sparti jos technologijų plėtra, sukurta vietinė pramonė, tiekianti į pasaulinę rinką pažangiausią fotovoltinės elektros gamybos įrangą.

Lietuvoje beveik 70 proc. energijos pastatų šildymo reikmėms pagaminama iš vietinio biokuro ir biomasės. Šios technologijos tolesnės plėtros galimybės aptartos pranešimuose, kuriuos perskaitė Lietuvos biomasės energetikos asociacijos prezidentas Virginijus Ramanauskas, Lietuvos energetikos instituto (LEI) Degimo procesų laboratorijos vadovas dr. Nerijus Striūgas ir UAB „Enersteva“ mokslinių tyrimų ir vystymo centro direktorius dr. Kęstutis Buinevičius.

Daugiausia savos elektros energijos Lietuvoje pagamina vėjo jėgainės. Manoma, kad jos ir ateityje išliks pagrindiniu elektros gamintoju. Apie vėjo energetikos svarbą nacionalinėje energetikos strategijoje ir tinkamiausių teritorijų vėjo elektrinėms plėtrą Lietuvoje kalbėjo Lietuvos vėjo elektrinių asociacijos direktorius Aistis Radavičius, UAB „LitGrid“ Sistemos valdymo departamento direktorius Giedrius Radvila ir LEI Atsinaujinančių išteklių ir efektyvios energetikos laboratorijos vadovas dr. Mantas Marčiukaitis. Atsinaujinančios energetikos plėtrai būtinos inovatyvios didelės galios elektros energiją kaupiančios technologijos. Tam buvo skirtas LEI Vandenilio energetikos technologijų centro vadovo dr. Dariaus Milčiaus pranešimas.

Pranešimus apie pasaulinės atsinaujinančios energetikos plėtros naujausias tendencijas skaitė Lietuvos atsinaujinančių energetikos išteklių konfederacijos prezidentas Martynas Nagevičius ir Pasaulio biomasės energetikos asociacijos prezidentas Remigijus Lapinskas.

Apibendrinus konferencijoje pateiktą informaciją, galima teigti, kad pasirinkta teisinga kryptis. Lietuva sugebės efektyviai pasinaudoti atsiveriančiomis galimybėmis ir būti atsinaujinančios energetikos lyderiu.

Akad. Jurgis Vilemas

Zitos Aušrelės Kučinskienės akademiniai skaitymai

Iš dešinės: akademikai Zita Aušrelė Kučinskienė, Vaidutis Kučinskas ir Algimantas Grigelis

Balandžio 27 d. LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius surengė akademinius skaitymus „Laboratorinė medicina: mokslas ir praktika“, skirtus akademikės Zitos Aušrelės Kučinskienės jubiliejui. Įžangoje akad. Vytautas Basys apžvelgė Z. A. Kučinskienės akademinę ir mokslinę veiklą, kartu pristatydamas jos naujai išleistą Bibliografijos rodyklę.

Z. A. Kučinskienė dvi kadencijas buvo Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto (VU MF) dekanė, 29 metus vadovavo Fiziologijos, biochemijos, mikrobiologijos ir laboratorinės medicinos katedrai, atstovavo Lietuvai tarptautinėse organizacijose. Buvo Europos mokslo patariamosios tarybos, Europos Komisijos Europos medicinos mokslų tarybos, taip pat Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regiono komiteto narė. Jos indėlis į laboratorinės medicinos vystymą Lietuvoje taip pat yra svarus: akademikė ilgus metus buvo Lietuvos laboratorinės medicinos draugijos prezidentė, jai vadovaujant VU Santaros klinikų Laboratorinės medicinos centrui, pastarasis tapo viena didžiausių laboratorinius tyrimus atliekančių institucijų Lietuvoje. Profesorė išugdė visą būrį mokslų daktarų, laboratorinės medicinos specialistų. Neatsitiktinai Z. A. Kučinskienė yra išrinkta Suomijos klinikinės chemijos, Lenkijos medicinos mokslų akademijos garbės nare. O svarbiausias mokslinių pasiekimų įvertinimas – akademikė yra Lietuvos mokslo premijos laureatė.

Savo pranešime „Laboratorinės medicinos vieta moksliniuose medicininiuose tyrimuose“ Z. A. Kučinskienė pažymėjo, kad laboratorinė medicina – paribinė disciplina, jungianti fundamentinį mokslą ir klinikinę praktiką. Laboratorinės medicinos moksliniai tyrimai yra vykdomi tiriant ligų etiopatogenezę, jų prevenciją, ieškant efektyvesnių gydymo metodų, vaistų, taip pat ieškant galimybių ilginti gyvenimo trukmę bandant atskleisti sveiko senėjimo paslaptis. Profesorė taip pat pristatė savo knygą „Lietuvos laboratorinės medicinos draugijos ir jos valdybos veiklos istorija nuo įsteigimo iki 2012 metų“, kurioje apibendrino ilgametę savo ir prieš tai kūrusiųjų šią draugiją asmenų veiklą.

VU MF Biomedicinos mokslų instituto Fiziologijos, biochemijos, mikrobiologijos ir laboratorinės medicinos katedros vedėja doc. dr. Dovilė Karčiauskaitė pranešime „Aterosklerozės biožymenų tyrimai: nuo lipidų iki streso“ pabrėžė, kad svarbiausias aterosklerozės rizikos veiksnys yra padidėjusi cholesterolio koncentracija, tačiau pastarojo kaupimąsi arterijos sienelėje skatina ir daugybė kitų veiksnių, tarp kurių

vis dažniau yra pripažįstama ir psichologinio bei socialinio streso įtaka. VU MF doc. dr. Dalius Vitkus pranešime „Laboratorinė medicina: dialogas tarp mokslo ir praktikos“ apžvelgė šiuolaikinės laboratorinės medicinos mokslo ir praktikos uždavinius, pabrėžė standartizacijos, harmonizavimo, inovacijų svarbą taikant šiuolaikines technologijas ir siekiant maksimalaus klinikinio efektyvumo. VU MF doc. dr. Rėda Matuzevičienė pranešime „Klinikinė ląstelių analizė – technologijos ir mokslininkui, ir gydytojui“ apžvelgė šios naujos laboratorinės medicinos subspecialybės atsiradimo istoriją, prielaidas, tarptautinį pripažinimą. Pristatyti praktiniai ir teoriniai klinikinės ląstelių analizės metodo tėkmės citometrijos taikymo aspektai, gilintasi į klinikinės ląstelių analizės reikšmę onkohematologijos mokslui, minimalios liekamosios ligos tyrimams bei personalizuotos taikinių terapijos taikymui. VU MF asist. dr. Silvija Kiverytė pranešime „Laboratoriniai metodai mikrobiologijoje – sparčiai tobulėjanti sritis“ apžvelgė mikrobiologijos laboratorinių diagnostikos metodų plėtrą per pastaruosius 30 metų.

Akad. Vytautas Basys

Žemės ūkio ir miškų mokslo raida per šimtmetį

Gegužės 10 d. Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius ir Žemės ūkio mokslo taryba prie Žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) organizavo konferenciją „Žemės ūkio ir miškų mokslo raida per šimtmetį. Mokslo iššūkiai“.

Konferencijos pranešėjai (akademikai Zenonas Dabkevičius, Henrikas Žilinskas, Algirdas Jonas Raila, Darius Danusevičius, Arvydas Povilaitis, dr. Zita Duchovskienė, dr. Alvija Šalaševičienė, Vlada Vitunskienė) su bendraautoriais apžvelgė atskirų mokslo sričių – agronomijos, veterinarijos ir zootechnikos, miškotyros, žemės ūkio inžinerijos, vandentvarkos, maisto, agrarinės ekonomikos ir kaimo plėtros – raidos per šimtmetį aspektus, mokslo vaidmenį agrariniam sektoriui ir spręstinus uždavinius. Kalbėjusieji pažymėjo, kad žemės ūkio mokslo ištakomis laikomi 1803 m., kai Vilniaus universitete buvo įsteigta Žemės ūkio katedra. Nepriklausomoje Lietuvoje žemės ūkio mokslai pradėti plėtoti Dotnuvoje įkurtame Žemės

Kalba akademikas Leonardas Kairiūkštis

ūkio technikume (1919), Selekcijos stotyje (1922), Žemės ūkio akademijoje (1924), Lietuvos universitete (1922), Žemės ūkio tyrimo įstaigos, įkurtos 1927 m. prie Žemės ūkio rūmų, bandymų stotyse ir Veterinarijos akademijoje (1936). Tolesnė mokslo plėtra priklausė nuo šalyje vykstančių politinių ir ekonominių pokyčių. Nepaisydami to, žemės ūkio mokslininkai stengėsi vykdyti svarbiausius tyrimus ir teikti tyrimų rezultatus vartotojui. Šiuo metu pagrindiniai žemės ūkio, miškų ir maisto tyrimai vykdomi Aleksandro Stulginskio, Lietuvos sveikatos mokslų ir Kauno technologijos universitetuose, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centre bei Lietuvos agrarinės ekonomikos institute.

Siekiant darnaus agrarinio sektoriaus vystymosi ir kaimo plėtros būtina suderinti ekonominius, ekologinius ir socialinius aspektus, todėl agrarinių mokslų srityje dirbantys skirtingų krypčių specialistai turi labiau susitelkti bendriems tyrimams, glaudžiai bendrauti su mokslo žinių vartotojais. Deja, dauguma sukurtų mokslo žinių jų nepasiekia, todėl mokslo sklaidai, atvirumui, prieinamumui turi būti skiriamas kur kas didesnis dėmesys. Taip pat į mokslą būtina pritraukti daugiau jaunų žmonių, tačiau jų noras rinktis mokslininko kelią dažnai priblėsta susidūrus su realybe: mokslo finansavimas toli gražu nėra pakankamas.

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus informacija

Robert Mokrik akademiniai skaitymai

Akademikas Robert Mokrik (kairėje) ir geologas Raimundas Paliukas

Gegužės 15 d. VU Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų institute įvyko LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus organizuoti akademiniai skaitymai „50 metų prie Baltijos regiono hidrogeologinių mokslinių tyrimų ištakų“, skirti akad. Robert Mokrik 70-ties metų jubiliejui. Jubiliatas savo pranešime „Baltijos artezinio baseino požeminės hidrosferos sandaros ir mokslinių tyrimų perspektyvos“ apžvelgė šiuo metu vykdomas mokslo tematikas ir pateikė viziją dėl tolesnių Lietuvos žemės gelmių požeminio vandens tyrimų. Dr. Marius Gregorauskas pranešime „Filtracijos ir masės pernešimo modeliniai sprendimai vertinant požeminio vandens išteklius“ pažymėjo, kad Lietuvos gelmėse slūgso dideli gėlo požeminio vandens ištekliai, kurių regioniniams kiekio ir kokybės formavimosi dėsningumams vertinti taikomi matematiniai modeliai. Svarbus šių modelių taikymo aspektas – tų teritorijų, iš kurių vandenvietės surenka vandenį, požeminio vandens apsauga. Šiuo metu vienas didžiausių potencialių Neries upės ir Vilniaus vandenviečių požeminio vandens taršos šaltinių gali būti Astravo AE, nes jos reaktoriai bus aušinami Neries vandeniu. Užteršimo iš Astravo AE atveju Neries slėnyje esančios Vilniaus vandenvietės gali netekti 58–89 proc. turimų išteklių kiekio. Dipl. inž. Antano Marcinonio pranešime „Naujųjų hidrogeologinių

tyrimų uždaviniai ir metodikos aspektai“ siekta parodyti hidrogeologinių tyrimų uždavinių formavimosi praktinį mechanizmą ir faktinį bei perspektyvinį jų spektrą. Hidrogeologinio tyrimo uždavinių sprendimas praktikoje neatsiejamas nuo žinių apie žemės gelmes poreikio ūkyje. Tokių žinių ir paslaugų poreikio pagrindiniai šaltiniai yra žemės išteklių naudojimas, potencialiai taršios gamybos priežiūra per monitoringą, užterštos geologinės aplinkos švarinimas ir kita. Reikšmingas užterštų teritorijų tyrimo užsakovas anksčiau buvo Lietuvos geologijos tarnyba, vykdžiusi jų inventorizavimo ir vertimo projektą. Deja, pastaruoju metu tokio mąsto užterštų teritorijų tyrimai nevykdomi. Atliekami tik pavienių teritorijų tyrimai pagal ūkio subjektų užsakymus.

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus informacija

Robotų humanoidų pasaulyje

Lietuva sensta, darbingų žmonių mažėja, senyvi žmonės lieka vieniši. Padėtį sušvelninti gali robotai humanoidai. Jie kruopštūs, klusnūs, kantrūs, greitai dirbantys, nepavargstantys, nestreikuojantys, galintys veiksmingai padėti, jeigu bus pritaikyti Lietuvos kalbinei, ekonominei, socialinei ir kultūrinei aplinkai. Jau pradėti pirmieji darbai, atversiantys galimybes kurti Lietuvoje žmonių ir robotų bendruomenę. Technikos mokslininkai informatikai tokias priemones kuria kartu su lietuvių kalbos specialistais. Robotas humanoidas taip pat padės ugdyti moksleivių gebėjimus priimti naudingus sprendimus. Jau prakalbo lietuviškai robotas NAO. Tai tik darbų pradžia. Būtina pritaikyti Lietuvoje ir kitose šalyse sukurtus robotus humanoidus, kurie užtikrintų bendravimą su žmonėmis. Tokius humanoidus, pritaikytus Lietuvos kalbinei, ekonominei, socialinei ir kultūrinei aplinkai, kurs informatikai, kalbininkai, psichologai, sociologai, edukologai.

Prieš kelis dešimtmečius Lietuvos moksleiviai buvo mokomi kompiuterinio raštingumo. Dabar atėjo laikas juos mokyti robotinio raštingumo. Lietuvos mokyklos nedelsiant turi pradėti rengti būsimuosius darbuotojus našiai dirbti bendraujant su robotais humanoidais. Stiprindami Lietuvos žmonių ir robotų aplinką, kurioje žmonės dirbs kūrybingus darbus, o robotai humanoidai patarnaus žmonėms, dirbdami pagalbinius darbus, sukursime sąlygas, kad Lietuvoje būtų gera, malonu ir jauku gyventi.

Akad. Adolfas Laimutis Telksnys

Lietuvos ir robotikos ateitis. Akad. A. L. Telksnio archyvo nuotr.

Augalų fiziologijos tyrimai

Gegužės 18 d. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (LAMMC) Sodininkystės ir daržininkystės institute įvyko LMA Žemės ūkio ir miškų mokslo skyriaus organizuota konferencija „Augalų fiziologijos tyrimai augalininkystės proveržio kryptyse“. Tradicinėje konferencijoje akad. Leonas Valkūnas supažindino su molekuliniais ir energetiniais vyksmais augale pernešant elektronus fotosintezės metu. Jis pristatė šios srities Lietuvos tyrėjų darbus ir papasakojo apie bendradarbiavimą su pasaulio tyrėjais. Vytauto Didžiojo universiteto atstovė dr. Giedrė Kacienė skaitė pranešimą apie aktyvių deguonies junginių vaidmenį augalo metabolizme, supažindino su aktyvių deguonies junginių rūšimis, charakterizavo jų kaip streso būsenos rodiklių poveikį augalui. Dr. Giedrė Samuolienė pristatė tyrimų duomenis, susijusius su fotostresu. Augalinės produkcijos kokybės klausimus analizavo dr. Audronė Mankevičienė iš LAMMC Žemdirbystės instituto, pranešime „Mikotoksinai mūsų kasdienybėje: bijoti ar suprasti?“. Autorė supažindino su mikotoksinų augalinėje produkcijoje kitimo tendencijomis atsižvelgiant į taikomų technologijų intensyvumą, sėjomainos naudojimą, auginamų veislių kaitą.

Akad. Vidmantas Stanys

Ekspertai vertina Gedimino pilies kalno būklę

Iš kairės: akademikai Jonas Remigijus Naujalis, Vytautas Ruzgas, Gediminas Motuza Matuzevičius; Algimantas Šiukšta, Ričardas Stulpinas, Rimas Grigas, dr. Jonas Satkūnas, Asta Meškauskienė, Antanas Marcinonis, Vytautas Račkauskas, dr. Andrius Bernotas, Kazimieras Monstvilas ir akad. Algimantas Grigelis. Dr. Jadvygos Olechnovičienės nuotr.

Gegužės 21 d. Biologijos, medicinos ir geomokslų (BMGM) skyriuje įvyko darbo grupės Gedimino pilies kalno būklei įvertinti baigiamasis posėdis, kuriame dalyvavo akademikai Algimantas Grigelis, Jonas Remigijus Naujalis, Gediminas Motuza Matuzevičius ir Vytautas Ruzgas bei kviestieji asmenys, atstovavę Lietuvos nacionaliniam muziejui (LNM), Lietuvos geologijos tarnybai (LGT), UAB „Rekreacinė statyba“.

Darbo grupės vadovui A. Grigeliui tarus įžangos žodį apie posėdžio aplinkybes, buvo išklausyti pranešimai: 2017–2018 m. atliekamų Gedimino kalno šlaitų tvirtinimo darbų apžvalgą pateikė Algimantas Šiukšta (UAB „Rekstata“) ir Vytautas Račkauskas (LNM); rytinio segmento šaltinio tyrimus pristatė Kazimieras Monstvilas (inž. geologijos ekspertas); kalno šlaitų gruntų tyrimus – dr. Jonas Satkūnas (LGT); kalno šlaitų žolinės dangos tyrimus – V. Ruzgas (LMA); kalno šlaitų apsodinimo tyrimus – J. R. Naujalis (LMA); kalno šlaitų nestabilumo priežastis nagrinėjo A. Grigelis (LMA); Gedimino pilies kalno rekonstrukcijos projekto gaires aptarė Asta Meškauskienė (LNM).

Aptarus rezultatus ir pasikeitus nuomonėmis diskutuotinais klausimais, darbo grupė konstatuoja:

1. Atliekami Gedimino kalno šlaitų tvarkomieji darbai vykdomi pagal projektą: a) šiaurės vakariniame šlaite baigiami įrengti gabionai; b) 2017–2018 m. pažeistos šlaitų nuslinkimų vietos užtaisomos ir bus padengtos velėna. 2. Rytinio segmento šlaite esančio šaltinio debito kaitos tyrimas, atliktas 2017 m. lapkričio–2018 m. gegužės mėn., rodo paviršinio kritulių vandens infiltraciją į smėlingą tarpmoreninį sluoksnį iš kalno viršutinės aikštelės (apie 20 proc.) ir kalno šlaitų (apie 80 proc.). Iš šio sluoksnio vanduo išsikrauna į kalno šlaitus ir tai yra viena iš nuošliaužų susidarymo priežasčių. 3. Vykdoma šlaitų ir pastatų stabilumo stebėsena. Projektiniai inžineriniai geologiniai tyrimai nėra atliekami (išskyrus rostverkų tvirtinimo poliaus įrengimo vietą kalno viršuje). 4. Nuošliaužų pažeistose vietose žolinei dangai atkurti numatyta kloti velėną, nepažeistose – sėti specialiai parinktą žolių mišinį. 5. Galimas žemaūgių sumedėjusių augalų grupių suformavimas tam tikrose kalno šlaitų vietose žemiau 120–122 m NN galėtų efektyviau bei pigiau apsaugoti nuošliaužinius šlaitus, nei naujų brangių gabionų statyba; klausimas neištirtas. 6. Gedimino kalno rekonstrukcijos projektavimo užduočiai rengti Lietuvos nacionalinis muziejus numato skelbti kvietimą tarptautinio konkurso būdu.

Darbo grupė nutarė pritarti protokolo išvadoms, pateikti posėdžio informaciją BMGM skyriui ir LMA prezidiumui.

Akad. Algimantas Grigelis

Kontroliuojama branduolių sintezė

Gegužės 24 d. LMA įvyko susitikimas su branduolių sintezės mokslinių tyrimų projekto „EUROfusion“ vadovu dr. Toniu Donė (Tony Donné). Susitikimą organizavo LMA Technikos mokslų bei Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriai kartu su Lietuvos energetikos institutu (LEI).

„EUROfusion“ – didžiausias Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ projektas, kuriuo siekiama iki 2050 m. gauti elektros energiją atliekant kontroliuojamą branduolių sintezę. Konsorciumas jungia 28 Europos šalis ir per 150 laboratorijų, universitetų bei pramonės organizacijų visame žemyne. Konsorciumas finansuoja branduolių sintezės tyrimus Europoje, teikia paramą ekspertams, rengia studentus ir jaunuosius mokslininkus. Per 300 mokslininkų iš visos Europos, tarp kurių ir LEI tyrėjai, atlieka tyrimus JET (angl. *Joint European Torus*) – „EUROfusion“ flagmane, pasaulyje šiuo metu didžiausiame tokamake. Šiuo metu tai vienintelis toks branduolių sintezės įrenginys, galintis vykdyti vandenilio izotopų, deuterio (^{2}H) ir tričio (^{3}H) – ateities branduolių sintezės reakcijų kuro sintezės reakcijas. „EUROfusion“ tyrimų ašis yra ITER (angl. *International Thermonuclear Experimental Reactor*) – naujos kartos Prancūzijoje statomas branduolių sintezės eksperimentinis įrenginys. Pavykus ITER projektui, „EUROfusion“ mokslininkai ir inžinieriai planuoja kurti parodomąją jėgainę DEMO, kuri gamins ir perduos elektros energiją į tinklą, įrodydama, kad branduolių sintezė gali padėti išspręsti ateities energijos poreikius.

„EUROfusion“ veiklą apibrėžia Europos kelrodis link branduolių sintezės energijos įvaldymo (angl. *The European Roadmap to the Realisation of Fusion Energy*), kurį LMA pristatė T. Donė. Kelrodis nurodo, kaip mokslininkus iš visos Europos suburti viena programa siekiant bendro tikslo – pasitelkti branduolių sintezę elektros energijai gaminti. Tam reikia inovacijų, naujų medžiagų ir technologinių procesų. Jiems sukurti vykdomi tyrimai, į kuriuos T. Donė kvietė įsitraukti Lietuvos mokslininkus. Susitikimo iniciatoriaus LEI atstovas, Branduolinių įrenginių saugos laboratorijos

„EUROfusion“ vadovas dr. Tonis Donė (Tony Donné)

vadovas akad. Eugenijus Ušpuras susirinkusiuosius supažindino su branduolių sintezės energetikos tyrimais, atliekamais LEI.

„EUROfusion“ projekte LEI atlieka dalį tyrimų, susijusių su JET eksperimentais (dozių galios, neutronų aktyvacijos, skilimo šilumos, dominuojančių izotopų nustatymo ir kitais tyrimais). Tyrimai, susiję su DEMO, tapo pagrindine LEI veikla „EUROfusion“ projekte. Instituto mokslininkai atsakingi už saugos analizės neapibrėžčių įvertinimo metodikos sukūrimą, vykdo DEMO reaktoriaus saugos ir įrangos patikimumo tyrimus. LEI mokslininkai taip pat atlieka tyrimus, susijusius su medžiagų eksperimentais, atliekamais įrenginyje DONES (angl. *International Fusion Materials Irradiation Facility – DEMO-Oriented Neutron Source*). DONES – tai greitintuvo principu veikiantis d-Li neutronų šaltinis, kurio pagrindinis tikslas yra ištirti konstrukcines ir funkcines medžiagas, kurios būtų naudojamos branduolių sintezės reaktoriuje DEMO. E. Ušpuras, antrindamas T. Donė, pakvietė prisidėti prie šimtų tyrėjų, inžinierių, technikų ir studentų iš Europos ir viso pasaulio, drauge siekiančių išgauti elektros energiją pasitelkiant branduolių sintezę.

Akad. Eugenijus Ušpuras,
Adomas Minkevičius,
LEI viešųjų ryšių specialistas

Apie sumaniąją specializaciją

Gegužės 29 d. LMA kartu su Lietuvos darbdavių konfederacija (LDK) surengė LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus inicijuotą aptarimą-diskusiją „Sumaniosios specializacijos programos eiga ir ko dar galima siekti“. Renginyje dalyvavo Švietimo ir mokslo ministro patarėjas akad. Eugenijus Butkus ir ūkio viceministras Gintaras Vilda, LDK prezidentas akad. Benediktas Juodka, generalinis direktorius Danas Arlauskas, Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Dainius Haroldas Pauža, LMA akademikai bei mokslo ir verslo atstovai. Diskusijos dalyviai pateikė pavyzdžių, rodančių, kad sumaniosios specializacijos investicijos buvo naudingos, tačiau bendras efektyvumas antrajame investicijų etape galėtų būti didesnis. Tęsiant šią programą, reikėtų investicijas koncentruoti į tas sritis, kuriose yra stiprios mokslo ir verslo komponentės, o tikslinant prioritetus verta atrinkti tuos, kuriuose galima tikėtis didelės pridėtinės vertės. Buvo konstatuota, kad iki šiol naudoti Sumaniosios specializacijos programos finansavimo instrumentai nebuvo efektyvūs siekiant mokslo ir verslo sinergijos. Jie atskirai skatino žemo ir aukšto technologinės parengties lygio tyrimus, o vidutinio lygmens tyrimai buvo per mažai remiami. Daugelio šalių, ieškančių mokslo ir verslo sinergijos, patirtis rodo, kad siūlymas ieškoti kito, vadinamojo trečiojo kelio mokslininkams ir verslininkams siekiant bendrų tikslų yra neproduktyvus. Mokslu pagrįsto verslo plėtra vyksta pagal bendrus dėsnius visose šalyse. Nors technologijų ir inovacijų įstatymas, šiuo metu teikiamas Lietuvoje, deklaruoja siekį skatinti inovacijas, jis nenumato tam veiksmingų kelių, priemonių ir įgyvendinimo sėkmės kriterijų, silpnai aprašo inovacijų skatinimo strategiją bei taktiką ir yra parengtas kaip siūlymas perdalyti lėšų, skiriamų MTEPI, skirstymo teisę tarp ministerijų. Svarbiausias kriterijus vertinant fundamentinius ir taikomuosius tyrimus turi būti jų svarba ir pripažinimas tarptautiniu mastu. Mokslininkų taikomuosius tyrimus būtina

remti siekiant jų patrauklumo verslui. Tai daugiapakopis procesas. Turėtų atsirasti Ūkio ministerijos finansavimo mechanizmai, tęsiantys Švietimo ir mokslo ministerijos finansavimą. Atkreiptas dėmesys į tai, kad mokslo indėlis į verslo plėtrą pasireiškia ne tik naujų produktų prototipais, bet ir aukščiausio lygio specialistų rengimu: mokslinėje veikloje universitetų absolventai įgyja aukšto lygio gebėjimus, leidžiančius verslo įmonėse kurti inovatyvius, didelę pridėtinę vertę turinčius produktus, steigti ir plėtoti naujas įmones, dalį mokslu grįstomis technologijomis gautų lėšų reinvestuoti į mokslą ir naujų aukšto lygio specialistų rengimą. Taip sukuriamas natūralus valstybės investicijomis remiamas verslo investicijų į mokslą ciklas. Atkreiptas dėmesys į tai, kad šiuo metu Lietuvoje taikomos investicijų į mokslą apskaitos metodikos, ypač tos, kurios naudojamos skaičiuoti investicijas mokslui ir vertinti įmonių dalyvavimą kuriant inovatyvius produktus, iškreipia situaciją ir taip sunkina teisingų sprendimų priėmimą.

Diskusijoje pareikštos ir aptartos mintys buvo apibendrintos rezoliucijoje, pateiktoje mokslo ir verslo bendruomenei, Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijoms, kitoms Sumaniosios specializacijos programos vykdyme dalyvaujančioms institucijoms.

Akad. Gintautas Tamulaitis

Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos darbdavių konfederacijos diskusijos „Sumanios specializacijos programos eiga ir ko dar galima siekti“, įvykusios 2018 m. gegužės 29 d. Lietuvos mokslų akademijoje, REZOLIUCIJA

Lietuvos mokslų akademija ir Lietuvos darbdavių konfederacija, LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus organizuotame renginyje dalyvaujant mokslo, verslo, Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijų atstovams apsvarstė Sumaniosios specializacijos programą ir jos eigą bei mokslo ir verslo bendradarbiavimo galimybes. Buvo konstatuota, kad:

- iki šiol naudoti Sumaniosios specializacijos programos finansavimo instrumentai buvo nepakankamai efektyvūs ir neskatino mokslo ir verslo sinergijos;
- naudotos priemonės atskirai skatino žemo ir aukšto technologinės parengties lygio tyrimus, o vidutinio technologinės parengties lygmens tyrimai nesulaukė tinkamo dėmesio ir išteklių;
- Sumaniosios specializacijos programa vėluoja beveik trejetą metų ir tebėra išskaidyta tarp 20 prioritetų į 6-ias kryptis;
- mokslų ir inovacijų politika neturi aiškios strategijos ir sutartų gairių bei neteikia sisteminių sprendinių susikaupusioms problemoms spręsti;
- Lietuvoje taikomos investicijų į mokslą apskaitos metodikos neatitinka tarptautinių standartų ir iškreipia situaciją, taip apsunkinamas teisingų sprendimų priėmimas;
- šiuo metu teikiamas svarstyti Lietuvos Respublikos technologijų ir inovacijų įstatymas tik deklaruoja teisingą siekį skatinti inovacijas, bet nenumato tam nei sistemos struktūros, nei veiksmingų kelių, nei priemonių ir įgyvendinimo sėkmės kriterijų, nėra inovacijų kūrimo skatinimo strategijos – įstatymas parengtas kaip siekis perdalyti MTEPI lėšų skirstymo teisę tarp ministerijų; parengtas neskaidriai ir neprofesionaliai, nediskutuota su mokslo bendruomene;
- technologijų ir inovacijų įstatymo priėmimas paskatintų ir taip didelę MTEPI proceso fragmentaciją ir tolimoje perspektyvoje turėtų daug neigiamų pasekmių įskaitant protų nutekėjimo didėjimą;
- daugelio šalių, ieškančių mokslo bei verslo sinergijos ir turinčių daugiau nei Lietuva pasiekimų šioje srityje, patirtis rodo, kad siūlymas ieškoti trečiojo kelio mokslininkams ir verslininkams einant į bendrą tikslą yra neproduktyvus;
- mokslo indėlis į verslo plėtrą pasireiškia ne tik naujų produktų ar technologijų kūrimu, bet ir aukščiausio lygio specialistų rengimu.

Lietuvos mokslų akademija ir Lietuvos darbdavių konfederacija siūlo:

- tęsiant Sumaniosios specializacijos programą investicijas koncentruoti tik į tas sritis, kuriose yra stiprios ir mokslo, ir verslo komponentės bei jų sinergetinė sąveika;

• mažinti prioritetų skaičių atrenkant tuos, kuriuose numatomas didelės pridėtinės vertės sukūrimas;

• mokslininkų taikomuosius tyrimus remti iki tokio technologinės parengties lygio, kuris yra patrauklus verslui, nes tai daugiapakopis, ne vieno projekto rėmimu pagrįstas procesas, jame turėtų atsirasti Ūkio ministerijos finansavimo mechanizmai, tęsiantys Švietimo ir mokslo ministerijos finansavimą;

• skatinti ir fundamentinį, ir taikomąjį mokslą atkreipiant dėmesį į tai, kad svarbiausias kriterijus moksliniams pasiekimams turi būti jų svarumas ir reikšmingumas tarptautiniu lygiu;

• stimuliuoti specialių programų, skatinančių mokslo žinių ar technologijų tapimą aukštos pridėtinės vertės verslu, kūrimą;

• įkurti Lietuvos mokslų akademijoje darbo grupę mokslų ir inovacijų politikai bei mokslo ir verslo santykiams kuruoti, kuri galėtų dalyvauti rengiant studijų, mokslų ir inovacijų sričių įstatymus bei kitus teisės aktus.

Lietuvos mokslų akademija ir Lietuvos darbdavių konfederacija kviečia Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijas atviram dialogui, skatinančiam rasti būdus susikaupusioms mokslo ir inovacijų plėtros problemoms spręsti.

Sumaniosios technologijos pieno kelyje

Birželio 7 d. LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius organizavo skyriaus narių išvažiuojamąjį posėdį „Sumaniosios technologijos pieno kelyje“ – buvo aplankyta VĮ „Pieno tyrimai“ ir žemės ūkio kooperatyvas (ŽŪK) „Pienas LT“.

Lietuvos gamtinės sąlygos ir ūkininkavimo patirtis sudaro geras galimybes pieno gamybai plėtoti. Tačiau Europos Sąjungoje panaikinus pieno kvotas, daugelyje Europos šalių išsiplėtė pieno gamyba ir susidarė didelė konkurencija pieno ir jo produktų rinkoje. Siekiant konkuruoti pasaulio rinkose ir eksportuoti produktus į kuo daugiau šalių yra būtinos kelios sąlygos: pieno gamybos ir perdirbimo procesai turi būti griežtai kontroliuojami, kad produktai atitiktų pasaulinius kokybės reikalavimus, o perdirbėjai turi kurti inovatyvius, ilgai išsilaikančius ir platų pritaikymą maisto pramonėje turinčius produktus.

VĮ „Pieno tyrimai“ įsteigta 1993 metais siekiant užtikrinti pieno ir jo produktų kokybę bei gerinti gyvulių produktyvumą. Direktorė Laima Urbšienė supažindino

su įmonės veikla, pažymėjo, kad laboratorijos dirba naudodamos pačius pažangiausius tyrimo metodus. ŽŪK „Pienas LT“, kurio savininkai yra ūkininkai ir pieno tiekėjai, komercijos direktorius Gediminas Raila apibūdino situaciją pasaulinėje bei ES pieno rinkoje, supažindino su įmonės veikla. Diskusijose dalyvavę Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus nariai aptarė mokslo ir verslo bendradarbiavimo svarbą ir tolesnes bendradarbiavimo galimybes.

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus informacija

Žemdirbio vasara – 2018

Konferencijos dalyviai. Dr. Roberto Kostecko nuotr.

Birželio 20-ąją Aleksandro Stulginskio universitetas (ASU), LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius ir Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba surengė mokslinę-praktinę konferenciją „Kintančio klimato, inovacijų ir konkurencingumo iššūkiai tvariam ūkininkavimui“. Konferenciją atidarė ir svarbiausius šiuolaikinius žemės ūkio mokslo uždavinius aptarė ASU rektorius dr. Antanas Maziliauskas, LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius, ASU Bandymų stoties direktorius habil. dr. Rimantas Velička.

Gausių klausytojų dėmesį sutelkė pranešimai apie informacinių technologijų žemės ūkyje taikymo galimybes (Ilma Rimkevičienė), klimato kaitos poveikio švelninimo priemones – augalų auginimą reguliuojant dirvožemio drėgmės režimą (Rimantas Magyla). Augalų derlių labai sumenkino praėjusio rudens liūtys ir besitęsianti šio pavasario sausra. Aptarta agrotechninių priemonių įtaką CO_2 emisijai, dirvožemio ir augalų derlingumui tvariai ūkininkaujant (dr. Jūratė Aleinikovienė). Buvo nagrinėtas šeimos ūkio konkurencingumas besikeičiančiomis sąlygomis (Vidas Juodsnukis, dr. Rimantas Čiūtas). Pasidalyta gerąja agronomine patirtimi užsienio šalyse ir jos taikymu Lietuvos ūkiuose (doc. Vytautas Liakas).

Kartu paminėtas ASU Bandymų stoties 40-metis, pristatyti lauko eksperimentai, technologinės inovacijos dabartinėmis ūkininkavimo sąlygomis. Tą dieną buvo susipažinta ir su monografijos „Agronomijos mokslinės mokyklos Lietuvoje (1946–2003)“ rankraščiu.

Akad. Algirdas Juozas Motuzas

Iš kairės: akad. Grasilda Blažienė, akad. Domas Kaunas, Silva Aukštinaitienė, akad. Bonifacas Stundžia, akad. Zigmantas Kiaupa, dr. Žydrė Kadžiulienė, akad. Vytautas Ruzgas ir dr. Jadvyga Olechnovičienė. Akad. Vytauto Ruzgo archyvo nuotr.

Vizitas į Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Žemdirbystės institutą

Birželio 26 d., įgyvendinant HSMS metų veiklos planą, buvo surengta pažintinė išvyka į Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (toliau LAMMC) Žemdirbystės institutą, įsikūrusį Dotnuvoje. Išvykoje dalyvavo HSM skyriaus pirmininkas Domas Kaunas, akademikai Grasilda Blažienė, Zigmantas Kiaupa, Bonifacas Stundžia ir dviejų LMA mokslų skyrių mokslinės sekretorės dr. Jadvyga Olechnovičienė ir Silva Aukštinaitienė.

Dotnuvoje prie Žemdirbystės instituto dalyvius pasitiko LAMMC vyriausiasis mokslo darbuotojas akad. Vytautas Ruzgas ir vyriausioji mokslo darbuotoja, einanti instituto direktoriaus pareigas dr. Žydrė Kadžiulienė. Buvome supažindinti su instituto, turinčio regioninių padalinių Vokėje, Vėžaičiuose, Elmininkuose, Jomiškėlyje, Perlojoje, Rumokuose ir Upytėje, istorija, veiklos kryptimis, pavyzdingai sutvarkytomis patalpomis ir aplinka. Sužinojome, kad LAMMC mokslininkai yra prasimušę į prestižinius tarptautinius žurnalus, turi doktorantų ir stažuotojų iš užsienio, įvairiais keliais pritraukia beveik du trečdalius reikalingų lėšų. Visiems įsiminė mokytojo ir kraštotyrininko Ryto Tamašausko paskaita apie Dotnuvos praeitį ir dabartį, žymius žmones, dotnuvių tapatybės bruožus. Svečiams ypač įdomus ir naudingas buvo vizitas į Žemdirbystės instituto bandomuosius laukus, esančius Dotnuvoje. Čia V. Ruzgas, keletą dešimtmečių paskyręs kviečių selekcijai, vaizdžiai papasakojo apie savo mokslinį darbą, reikalaujantį nepaprasto kruopštumo ir kantrybės. Žirnių selekcijos subtilybes aiškino ir po bandomuosius laukelius vedžiojo agronomė Kristina Razbadauskienė, o mokslinio darbo su žolėmis ypatumus atskleidė Žolių selekcijos skyriaus vedėja dr. Eglė Norkevičienė. Vizitą baigėme energinių augalų plotuose, kurių tyrimui vadovauja Ž. Kadžiulienė. Neįsivaizdavome, kad ekologiniam kurui tinka ne tik sumedėję augalai, bet ir žolynai.

Iš bandomųjų laukų grįžome ne tik gavę geresnį supratimą apie žemdirbystės mokslą, augalų selekciją, bet ir paragavę labai sultingų žirnių, prisiuostę aromatingo persiškų dobilų kvapo, o į namus buvome išlydėti su šeimininkų dovanomis – iliustruotais leidiniais apie Žemdirbystės instituto mokslą bei Lietuvos šimtmečio minėjimo akimirkas ir šviežio medaus stiklainiu (Institute yra bitininkystės sektorius).

Akad. Bonifacas Stundžia

LMA Alergologijos komisijos posėdis

Birželio 27 d. LMA įvyko Alergologijos komisijos posėdis, skirtas žymaus Lietuvos mokslininko, mediko, alergologo Bernardo Padegimo (1928–2011) 90-osioms gimimo metinėms. Pranešimą apie B. Padegimo darbus skaitė akad. Rūta Dubakienė, prisiminimais dalijosi doc. Stasys Gendvilis, akad. Vytas Antanas Tamošiūnas, sūnus režisierius Gytis Bernardas Padegimas, habil. dr. Tatjana Rainienė ir kiti kolegos, mokiniai.

B. Padegimas – akad. Vlado Lašo mokinys, po jo mirties perėmęs vadovavimą Fiziologijos katedrai. Baigęs Kauno medicinos institutą, B. Padegimas 1953–1994 m. dėstė Kauno medicinos akademijoje, 1958–1964 m. buvo Gydomojo fakulteto prodekanas, 1966–1979 m. Normalinės fiziologijos, 1979–1993 m. Fiziologijos ir patologinės fiziologijos katedros vedėjas. Pirmasis Lietuvoje pradėjo tirti alerginio proceso fazes ir kartotines alergines reakcijas, vienas Lietuvos alergologų draugijos įkūrėjų. Paskelbė per 300 mokslinių darbų. Moksliniame darbe tyrė ūminių alerginių reakcijų mechanizmus, interoreceptorių reikšmę, desensibilizaciją ir gavo naujų mokslinių duomenų apie pasyviąją anafilaksiją. 1957 m. apgynė disertaciją medicinos mokslų daktaro laipsniui įgyti, o 1968 m. – habilituoto mokslų daktaro disertaciją, sukūrė pasyviosios anafilaksijos terminologiją. Jam vadovaujant apgintos 5 habilituoto ir 12 mokslų daktaro disertacijų.

Akad. Rūta Dubakienė

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Parodos ir renginiai, skirti Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui

Bibliotekoje balandžio 12 d. buvo atidaryta tarptautinė paroda, skirta Lietuvos ir Latvijos valstybių atkūrimo 100-mečiams. Tai unikali Johano Kristofo Brocės (Johann Christoph Brotze,1742–1823) – pedagogo ir kraštotyrininko – Livonijos piešinių bei aprašymų kolekcija iš Latvijos universiteto akademinės bibliotekos. Ši kolekcija turi išskirtinę reikšmę Latvijos kultūros istorijai. J. K. Brocės reikšmingiausią darbą „Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente…“ sudaro 10 tomų odiniu įrišimu, kuriuose labai kruopščiai ir tiksliai perteikti Latvijos ir Estijos dvarų, pilių ir gyvenamųjų vietovių vaizdai, visuomeniniai ir gyvenamieji pastatai, bažnyčios, tiltai, miestų ir kaimų gyventojai, jų drabužiai, buities daiktai ir darbo procesų apibūdinimai. J. K. Brocė rinko ir kaupė istorinę medžiagą, piešė ir komentavo savo laikmečio liudijimus, kurie jam atrodė vertingi, be to, viską labai kruopščiai fiksavo, prie piešinių pridėdamas rašytinius paaiškinimus. Daugelis jo pieštų objektų ir dokumentų laikui bėgant sunyko arba dingo, tačiau duomenys apie juos išliko archyve, kurį J. K. Brocė paliko bibliotekai. LMA Vrublevskių biblioteka ir Latvijos universiteto akademinė biblioteka, stiprindamos bendradarbiavimo ryšius ir vykdydamos tarptautinius knygų mainus, apsikeitė leidiniais. Gegužės 29 d. grupė bibliotekos darbuotojų apsilankė Latvijos universiteto Akademinėje bibliotekoje, kur perdavė Latvijos skaitytojams 83 lietuvių mokslo leidinius. Ta proga direktorius dr. Sigitas Narbutas pristatė latvių kolegoms LMA Vrublevskių biblioteką ir jos dovaną. Abiejų atminties institucijų vadovai pasirašė bendradarbiavimo sutartį.

Minint Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį bibliotekoje buvo parengta paroda „Lietuvos mokslo draugijos vadovėliai besikuriančiai mokyklai“ (parodos autorės Eglė Kundrotienė, Rūta Kazlauskienė), eksponuota balandžio 23 d. – gegužės 9 d. Vrublevskių bibliotekoje saugomi beveik visi LMD išleisti vadovėliai, o Rankraščių skyriuje gausu medžiagos, susijusios su vadovėlių rengimu, leidyba ir platinimu. Šia paroda

Johano Kristofo Brocės (Johann Christoph Brotze) Livonijos piešinių bei aprašymų kolekcijos parodoje (Vikos Petrikaitės nuotr.) ir kolekcijos piešinys

buvo siekiama parodyti, kaip net nesusiję su mokykla lietuvių inteligentai, būsimieji signatarai, aprūpino vadovėliais besikuriančią lietuvišką mokyklą, taip stiprindami Lietuvos valstybingumo pamatus bei atverdami kelią į Vasario 16-ąją. Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio proga, buvo įdomu pažvelgti ir į kasdienį tarpukario Lietuvos gyvenimą.

Gegužės 14 d. – birželio 8 d. bibliotekos vestibiulyje veikė paroda „Įdomioji Lietuva: pramogos ir kasdienybė, 1918–1940“. Ekspozicijoje pristatytos tarpukario knygos, periodiniai leidiniai, atvirukai, plakatai, atskleistos to meto pramogos, šventės, sukaktys, nemažai dėmesio skirta darbams ir papročiams. Rengiant parodą sudėliotas tarpukario Lietuvos kaip visavertės Europos valstybės vaizdas. Šią parodą papildė trys ekspoziciniai stendai, skirti avangardizmui lietuvių literatūroje (autorė Sonata Šulcė). Parodoje buvo eksponuojami tarpukariu pasirodę žymiausių avangardo kūrėjų darbai.

Parodos „Įdomioji Lietuva: pramogos ir kasdienybė, 1918–1940“ eksponatas

Minint Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį prasminga apžvelgti, kokią turime patirtį švęsti savo valstybingumą, ir atsigręžti į pirmąją ryškesnę Lietuvos Respublikos sukaktį – Nepriklausomybės 10-metį. Balandžio 18 d. Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresniosios mokslo darbuotojos dr. Skaidrė Urbonienė ir dr. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė skaitė viešą paskaitą „Kaip 1928 m. švęstas Lietuvos valstybės atkūrimo dešimtmetis“. Lektorės apžvelgė tuometinės vyriausybės veiklą ruošiant iškilmes ir priminė tam tikslui sudaryto komiteto (Vyriausiojo komiteto Lietuvos Nepriklausomybės atgijimo 10-ies metų sukaktuvių iškilmėms ruošti) indėlį skatinant ir formuojant kolektyvinę atmintį, kuriant valstybei svarbių datų minėjimo modelį, sprendžiant proginių paminklų problemas.

Kaip vaikai suvokia Lietuvos valstybės šimtmečio jubiliejų? Parodoje „Šimtmečio spalvos“ buvo eksponuojami Vilniaus „Genio“ progimnazijos ir Žėručio pradinės mokyklos dailės būrelių šrifto darbai ir piešiniai, atskleidžiantys, kaip mūsų valstybės simbolius sušildo ir naujai įprasmina vaikų rankos. Paroda LMA Vrublevskių bibliotekoje eksponuota gegužės 15 d. – birželio 1 d.

Birželio 2 d. – liepos 5 d. Videniškių vienuolyno muziejuje veikė LMA Vrublevskių bibliotekos parengta ekspozicija „In memoriam Mykolas Giedraitis: iš LMA Vrublevskių bibliotekos fondų“, skirta bibliotekos geradario kunigaikščio Mykolo Giedraičio atminimui. Birželio 2 d. Videniškių Šv. Lauryno bažnyčios kriptoje buvo iškilmingai padėta urna su M. Giedraičio palaikais. Ceremonijoje dalyvavo bibliotekos atstovai.

Inga Berulienė,
LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyrius

LMA skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Antrąjį metų ketvirtį skyrius organizavo 30 renginių, juose apsilankė apie 3 tūkst. žiūrovų. Balandžio 10 d. įvyko renginys iš ciklo „Įžymių žmonių portretai“. Valentino Sventicko sudarytų knygų „Justinas Marcinkevičius: kokį jį mes prisimename“ ir Justino Marcinkevičiaus rinktinės „Amžiaus pabaiga: eilėraščiai, poemos, esė“ (iš serijos „Lietuvių literatūros lobynas. XX amžius“) sutiktuvės. Dalyvavo knygų sudarytojas V. Sventickas, akademikai Viktorija Daujotytė-Pakerienė, Romualdas Grigas, Vytautas Martinkus, VU doc. dr. Darius Kuolys, kunigas Arūnas Peškaitis. Meninę programą atliko Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokyklos mokinės Uršulė Dačinskaitė, Jekaterina Tretjakova, Ūla Paliokaitė. Renginį vedė Aldona Daučiūnienė. „Justino Marcinkevičiaus poezija, jautri žmonių išgyvenamiems vargams ir polėkiams, skleidė supratimo, atjautos, bendrumo ir gerumo šviesą – sunkaus XX a. deficitą. Svarbiausias J. Marcinkevičiaus kūrybos ir veiklos motyvas, įsitvirtinęs apie 1964 metus, – tautos ir jos kultūros garbė, jos išlikimas. Nacionalinę savigarbą ypatingai gaivino poetinių dramų trilogija, iškėlusi valstybės, rašto ir meno paskirties istorinius vaizdus. Vaizdų skalė atsiminimuose plati – nuo vaiko dienų iki saulėlydžio, nuo privataus gyvenimo iki dalyvavimo politikoje, Nepriklausomybės atkūrimo veiksme. Pastarosios veiklos autentiški paliudijimai, kupini dramatiškų detalių, daug sako apie menininko padėtį socialinių reikšmių tėkmėje“, – knygų sutiktuvių vakare kalbėjo jų sudarytojas literatūros kritikas V. ventickas. Pristatant knygas skambėjo ištraukos iš poeto esė „Taburetė virš galvos“, kurias perskaitė renginio vedėja Aldona Daučiūnienė. Šis renginys surengtas kartu su Humanitarinių ir socialinių mokslų (HSM) skyriumi.

Balandžio 19 d. skyrius kartu su Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriumi organizavo Mokslo ir enciklopedijų leidyklos išleistos knygos „Medicininių atradimų istorijos“ sutiktuves. Dalyvavo knygos autorius VU doc. dr. Virgilijus Kazakevičius, akad. Vaidutis Kučinskas, prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, Mokslo ir enciklopedijų leidyklos Mokslinių leidinių redakcijos vedėja Irena Stankevičienė. Knygoje chronologiškai aprašoma medicinos raida – pradedant gentine bendruomene ir baigiant mūsų dienomis. Balandžio 24 d. renginyje, skirtame Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui, LMA „Mokslininkų rūmų“ ir HSM skyriai pristatė akademiko Romualdo Grigo knygą „Lietuvos piliakalnių paslaptys“. Dalyvavo knygos autorius, leidyklos „Diemedis“ direktorius Danas Kaukėnas, „Lietuvai pagražinti“ draugijos pirmininkas Juozas Dingelis. Koncertavo Lietuvos edukologijos universiteto Zitos Grigienės dainavimo klasės studentai, renginį vedė akad. Algirdas Gaižutis.

Gegužės 3 d. skyrius surengė koncertą, skirtą Motinos dienai „O Tavo veidas vis dar švyti, Motule“. Koncertavo Vilniaus Balio Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos mokytojos Laimos Domikaitės dainavimo klasės mokiniai. Gražiausias dainas Mamai atliko ir mokytojų Vilijos Filmanavičienės, Vaivos Blažienės ir Aleksandro Kozlovo mokiniai. Lietuvių poetų eiles skaitė ir renginį vedė A. Daučiūnienė.

Gegužės 22 d. LMA įvyko seminaras-diskusija „Mokslo centrų ir institutų optimizavimo iššūkiai“. Diskusijose kalbėjo Švietimo ir mokslo ministro patarėjas akad. Eugenijus Butkus, akademikai Gamtos tyrimų centro direktorius Vincas Būda, VU Matematikos ir informatikos instituto direktorius Gintautas Dzemyda, Fizinių ir technologijos mokslo centro vadovas Gintaras Valušis, VU Biotechnologijos instituto direktorius Saulius Klimašauskas, taip pat Lietuvių kalbos instituto direktorė dr. Jolanta Zabarskaitė, VU Biochemijos instituto direktorius dr. Kastytis Krikštopaitis ir kiti. Renginį vedė habil. dr. Leonidas Sakalauskas. Diskutuota, ar mokslo institucijų konsolidacija atnešė planuotų rezultatų, kaip turėtų būti plėtojami tikslieji, eksperimentiniai ir humanitariniai mokslai, koks turi būti universitetinio mokslo ir mokslo santykis, kaip tobulinti mokslo ir studijų sistemą reguliuojančių įstaigų veiklą.

Birželio 26 d. įvyko archeologo dr. Napalio Kitkausko knygos „Vilniaus arkikatedros požemiai“ sutiktuvės. Dalyvavo knygos autorius, Bažnytinio paveldo muziejaus direktorė dr. Sigita Maslauskaitė-Mažylienė, istorikas dr. Romas Batūra. Renginį vedė Lietuvos kultūros politikos instituto direktorius Antanas Staponkus.

Per šį ketvirtį buvo tęsiamas renginių ciklas moksleiviams „Mokslo žinių dienos“. Balandžio mėn. organizuota pažintinė ekskursija ir akad. Leono Valkūno paskaita Vilniaus miesto moksleiviams Nacionaliniame fizinių ir technologijos mokslų centre. Vilniaus Mykolo Biržiškos gimnazijoje akad. Juozas Vidmantis Vaitkus skaitė paskaitą „Kas naujo pasaulio

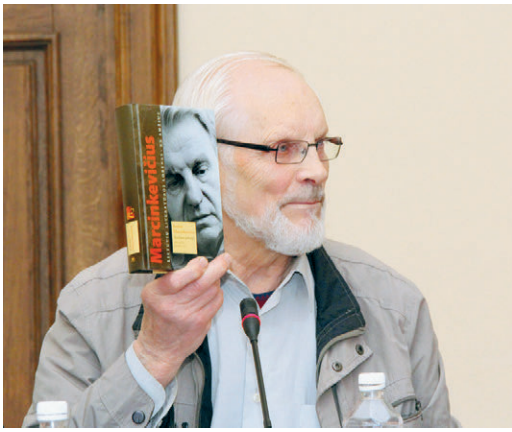

Akad. Vytautas Martinkus su akad. Justino Marcinkevičiaus rinktine „Amžiaus pabaiga: eilėraščiai, poemos, esė“ (sud. Valentinas Sventickas)

Seminaras-diskusija „Mokslo centrų ir institutų optimizavimo iššūkiai“. Akademikai Eugenijus Butkus (dešinėje) ir Gintautas Dzemyda

pažinime ir technologijose. Ką studijuoti, kad būtų galima įsijungti į verslą ir tyrimus“. Vilniaus licėjaus moksleiviams, norintiems studijuoti mediciną, buvo organizuota ekskursija į VU ligoninės Santaros klinikų Širdies chirurgijos centrą. Išklausyta kardiochirurgo dr. Viliaus Janušausko paskaita ir aplankytos operacinės. Buvo organizuotos ekskursijos į Saugomų teritorijų nacionalinį lankytojų centrą ir į VU Lazerinių tyrimų centrą. Gegužės–birželio mėnesiais vykdytos edukacinės programos: „Pūčkorių piliakalnis – unikalus archeologinis paminklas“, „Susipažinkime su Verkių istorija“, „Jašiūnų dvaras – kultūros židinys“.

Aldona Daučiūnienė,
skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

žymius mokslininkus prisimenant

Žymaus kultūros veikėjo jubiliejus

Šiemet, kai Europos Sąjungoje minimi Europos kultūros paveldo metai, ypač aktualu ir prasminga prisiminti tuos, kurie vieni pirmųjų ėmėsi tyrinėti ir populiarinti senosios Lietuvos paminklus, kūrė muziejininkystės pagrindus, žadino tautos savimonę, siekė apibrėžti mūsų šalies kultūrinio tapatumo kontūrus. Birželio 13 d. HSMS organizavo mažąją konferenciją „Su meile Lietuvai“, skirtą kultūros ir mokslo veikėjo, spaustuvininko, leidėjo, publicisto, archeologo, etnografo ir istoriko Adomo Honorio Kirkoro 200-osioms gimimo metinėms.

Adomas Honoris Kirkoras (1818–1886) buvo vienas žymiausių XIX a. Lietuvos kultūros veikėjų, labai prisidėjęs prie įvairių to meto kultūrinių iniciatyvų. Jis domėjosi teatru, istorija, archeologija, menu ir etnografija, tapo garsiu leidėju ir publicistu, dalyvavo Vilniaus archeologijos komisijos ir jos Senienų muziejaus veikloje.

Renginyje žymūs istorikai, archeologai, kultūros tyrėjai priminė įvairiapusę jo veiklą, nevienprasmiškus santykius su caro valdžia, siekimą sudėtingomis politinėmis sąlygomis išsaugoti Lietuvos materialinį ir dvasinį paveldą. Šių eilučių autorė kalbėjo apie A. H. Kirkoro ir žymaus peizažisto, Vilniaus meno mokyklos auklėtinio Vincento Dmachausko draugystę bei bendradarbiavimą. Libertas Klimka aptarė Kirkoro knygą „Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes“. Pranešėjas atkreipė dėmesį į ypatingą šio veikalo

Adomo Honorio Kirkoro portretas
iš Lietuvos dailės muziejaus rinkinių

struktūrą, leidžiančią pažinti miestą vaikštant tam tikrais maršrutais ir įvertinti subtilų urbanistikos santykį su gamtine aplinka, akcentavo meile miestui persunktą pasakojimo stilių. Istorikas, dr. Kšištofas Tolkačevskis pristatė Kirkorą kaip Vilniaus kapinių tyrinėtoją. Pasak pranešėjo, Kirkoras vienas pirmųjų antkapius ėmė traktuoti kaip kultūros paveldo objektus, padedančius išsaugoti istorinę atmintį. Doc. dr. Gintauto Zabielos pranešime buvo aptarta Kirkoro kaip archeologo veikla ir reikšmė. Jis atkreipė dėmesį į didelę Kirkoro atliktų archeologinių tyrinėjimų ir jų rezultatų dokumentavimo bei skelbimo reikšmę, nes dažnai tai yra vienintelė likusi informacija apie tyrinėtus ir jau nebeegzistuojančius objektus. Istorikas dr. Darius Staliūnas kalbėjo apie 1865 m. kilusį, bet neįgyvendintą projektą, numačiusį laikiną Katalikų Bažnyčios prijungimą prie Stačiatikių bažnyčios, turint tikslą išnaikinti katalikybę Rusijos imperijoje. Kirkoro santykių su Rusijos oficialiąja valdžia temą savo pranešime pratęsė Antanas Kulakauskas. Pranešėjas atkreipė dėmesį į itin sudėtingą XIX a. II p. politinę situaciją Lietuvoje ir išryškino savitą Kirkoro pasaulėžiūrą, labai išsiskiriančią nuo daugelio to meto bajoriškosios aplinkos žmonių. Akad. Domas Kaunas aptarė Mažojoje Lietuvoje išleistas ir ne kartą perleistas knygeles, parengtas Kirkoro leidinių pagrindu, analizavo jų pobūdį, poligrafinę kokybę. Ši istorinė literatūra lietuvių kalba turėjo didelės įtakos Kirkoro idėjų sklaidai ir senosios Lietuvos pažinimui XIX a. pab.–XX a. I p. Lietuvoje. Konferencijos pabaigoje užsimezgusi diskusija atskleidė tolesnių XIX a. vidurio ir antrosios pusės kultūrinio bei politinio gyvenimo tyrimų aktualumą ir produktyvumą.

Renginį organizavo LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius.

Akad. Rūta Janonienė

sveikiname

Balandžio 4 d. Arūnui
Krotkui – 70

Balandžio 6 d. Valentinui
Mikelėnui – 60

Balandžio 8 d. Gintautui
Žinteliui – 75

Balandžio 10 d. Jonui Grigui – 80

Balandžio 14 d. Janui Harfui (Jan Harff) – 75

Balandžio 15 d. Algirdui Petrui Stabiniui – 75

Balandžio 21 d. Vitalijui Janickiui – 70

Balandžio 27 d. Zitai Aušrelei Kučinskienei – 70

Gegužės 4 d. Sergejui Oleninui – 60

Gegužės 8 d. Algirdui Juozui Motuzui – 75

Gegužės 15 d. Robertui Mokrikui – 70

Gegužės 28 d. Vytautui Martinkui – 75

Birželio 22 d. Zenonui Norkui – 60

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas sveikina Akademikus, linkėdamas sveikatos, stiprybės, kūrybinės sėkmės, naujų prasmingų darbų!

mokslininkų pripažinimo ženklai

Tikroji Lietuvos garbė: akademikas Virginijus Šikšnys įvertintas elitine Kavli premija

Vilniaus universiteto (VU) profesorius akad. Virginijus Šikšnys už CRISPR-Cas9, arba vadinamųjų „genų žirklių", atradimą apdovanotas kas dvejus metus teikiama elitine Kavli premija, kurios vertė siekia 1 milijoną JAV dolerių. Premiją nanomokslų srityje V. Šikšnys pasidalys kartu su kitomis dviem technologiją plėtojančiomis mokslininkėmis – Makso Planko instituto (Vokietija) profesore Emanuele Mari Šarpentjė (Emmanuelle Mari Charpentier) ir Kalifornijos Berklio universiteto (JAV) profesore Dženifer Dudna (Jennifer Doudna). Pats profesorius teigia, kad Norvegijos tiksliųjų ir humanitarinių mokslų akademijos prezidento Olės M. Sejerstedo (Ole M. Sejersted) telefono skambutis, pranešęs šią džiugią žinią, buvo netikėtas, tačiau mano, kad plėtojama technologija tikrai verta pripažinimo ir gali dar ne kartą sudrebinti mokslo pasaulį.

„Žinoma, tokio lygio įvertinimas yra labai didelis įvykis, keliantis gausybę gerų emocijų. Tai visos mūsų komandos nuopelnas, o kartu ir Lietuvos mokslo įvertinimas. Svarbiausia, kad jau galime kalbėti apie sudėtingiausių paveldimų genetinių ligų gydymą, kurti šalčiui ar sausrai atsparius augalus, spręsti organų transplantacijos iššūkius. Ši technologija ateityje gali ne tik išgelbėti žmonių gyvybes ar išgydyti ligas. Ji atveria naujas galimybes įvairiose gyvybės mokslų srityse, o praktinis technologijos taikymas tėra laiko klausimas", – džiaugėsi V. Šikšnys.

„Šie mokslininkai yra mokslo pionieriai, kurių darbai reikšmingai prisidės prie žmonijos pažangos. Jie įkvepia esamas ir ateities kartas ieškoti atsakymų į sudėtingiausius mūsų laikų klausimus. Savo tyrimais, atsidavimu ir inovacijomis šie mokslininkai sustiprino mūsų supratimą apie egzistenciją apskritai", – teigė O. M. Sejerstedas.

Kavli premiją 2005 m. įsteigė Norvegijos tiksliųjų ir humanitarinių mokslų akademija kartu su šalies Švietimo ir mokslo ministerija bei Kavli fondu. Už išskirtinę mokslinę veiklą mokslininkai iš viso pasaulio apdovanojami pagal tris kategorijas: astrofizikos, nanomokslų ir neuromokslų. Pirmąkart

Profesorės Emanuele Mari Šarpentjė (Emmanuelle Mari Charpentier), Dženifer Dudna (Jennifer Doudna) ir akad. Virginijus Šikšnys. *www.berkeley.edu* iliustr.

apdovanojimas, kurį sudaro aukso medalis, pagerbimo raštas ir 1 mln. JAV dolerių, įteiktas 2008 m. Premiją globoja Norvegijos karališkoji šeima. Kavli premijos laureatus renka iškiliausi pasaulio akademikai. Tarp apdovanotųjų nanomokslų srityje, kurioje laureatu tapo ir V. Šikšnys, dominuoja geriausi JAV ir Europos universitetai: Masačusetso, Kolumbijos, Niujorko, Stenfordo, taip pat Berlyno Makso Planko institutas, Strasbūro, Bazelio universitetai ir Londono imperatoriškasis koledžas. Iš viso ligi šiol apdovanoti 47 mokslininkai iš 11 valstybių.

Parengta pagal *VU.lt* pranešimą spaudai

Laurai mokslo moterims 2

Pirma iš kairės – dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen. Janio Salinio (Jānis Saliņš) nuotr.

Birželio 5 d. per iškilmes Latvijos mokslų akademijoje trys mokslininkės iš Latvijos, viena iš Lietuvos ir viena iš Estijos buvo apdovanotos 6000 eurų vertės „L`ORÉAL Baltic“ stipendijomis „Moterims moksle“. Tai jau keturioliktasis kartas, kai ši stipendija suteikiama Latvijoje, ir antrasis – Estijoje ir Lietuvoje. Stipendija apdovanotos jau 46 Baltijos šalių mokslininkės. Šiemet stipendijas gavo dr. Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė Keen iš Lietuvos, dr. Ilva Nakurtė, Anda Fridrihsonė ir Margarita Baitimirova iš Latvijos ir dr. Karin Kogermann iš Estijos. Pretendenčių paraiškas vertino Baltijos šalių mokslų akademijų komisijos.

LMA Organizacinio skyriaus informacija

atminimui

Užsienio narys Viktoras Trajkovskis (Viktor Trajkovski)

1941-11-17–2018-04-20

Balandžio 20 d., eidamas 77-uosius metus, mirė žymus sodo augalų selekcininkas, LMA užsienio narys profesorius Viktoras TRAJKOVSKIS (Viktor Trajkovski).

Viktoras Trajkovskis gimė 1941 m. lapkričio 17 d. Bulgarijoje, 1970 m. baigė Švedijos žemės ūkio universitetą, kur įgijo hortonomo specialybę. 1978 m. jam suteiktas valstybės hortonomo vardas ir jis tapo pagrindiniu Švedijos karaliaus ir vyriausybės patarėju sodininkystės plėtotės klausimais. 1978–2003 m. vadovavo Švedijos žemės ūkio universiteto Balsgardo augalų selekcijos skyriui. 2004 m. įkūrė Švedijos pomologinį centrą, kuriam vadovavo iki 2018 m.

Akad. V. Trajkovskis buvo tarptautinės sodininkystės mokslo organizacijos (ISHS) narys, organizavo ir dalyvavo tarptautinėse ekspedicijose renkant uoginių augalų genetinius išteklius Šiaurės Europoje ir Tolimuosiuose Rytuose, dalyvavo daugelio komisijų, vertinusių sodininkystės ir sodo augalų selekcijos mokslinius tyrimus Skandinavijos ir Vakarų Europos valstybėse, darbe. Dvidešimt metų (1983–2003) buvo Švedijos vaisinių augalų selekcininkų asociacijos sekretorius, nuo 1999 m. vadovavo Šiaurės Šalių genų banko uoginių ir vaisinių augalų grupei, 1990–1998 m. vadovavo ES 5BP projektui, 1996 m. išrinktas Karališkosios Švedijos žemės ir miškų ūkio akademijos tikruoju nariu.

Svarbus V. Trajkovskio vaidmuo intensyvios sodininkystės atsiradimui ir plėtrai Lietuvoje bei sodo augalų selekcijos kokybiniam šuoliui. Jis Lietuvos mokslininkams atvėrė kelius į Švedijos sodininkystės mokslinius centrus, sudarė sąlygas aukščiausios kvalifikacijos sodininkystės srities specialistų rengimui Švedijoje. Profesorius vykdė lietuviškų sodo augalų veislių tyrimus ir jas propagavo Švedijoje, buvo aktyvus tarptautinių konferencijų, organizuotų Lietuvoje, dalyvis. V. Trajkovskio iniciatyva Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto mokslininkai dalyvavo ES 5BP projekte. Naujausios Lietuvoje sukurtos serbentų veislės yra bendrų selekcinių programų vykdymo rezultatas.

Šviesus Profesoriaus Viktoro Trajkovskio atminimas išliks Jį pažinojusiųjų žmonių širdyse.

LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius

Akademikas Algirdas Šileika

1932-01-01–2018-06-08

Birželio 8 d., eidamas 87-uosius metus, mirė žymus Lietuvos fizikas, vienas pirmųjų puslaidininkių fizikos specialistų, talentingas mokslo organizatorius, LMA narys, profesorius, habilituotas daktaras Algirdas ŠILEIKA.

A. Šileika gimė Ukmergėje, ten 1938 m. pradėjo lankyti pradžios mokyklą, vėliau – gimnaziją. Nuo 1949 m. mokėsi Vilniaus universiteto Fizikos-matematikos fakulete, 1954–1957 m. – MA aspirantas. Mokslų daktaro (tada – kandidato) disertaciją rengė vadovaujamas akad. Povilo Brazdžiūno, ją dėl pavėluotai gautos tyrimams reikalingos aparatūros ir padidėjusių reikalavimų disertacijoms apgynė 1960-aisiais. Nuo 1962 m. buvo MA Fizikos ir matematikos instituto direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams bei vadovavo Puslaidininkių optikos sektoriui. Daug jėgų ir energijos skyrė naujo Fizikos ir matematikos instituto statybos reikalams, naujų puslaidininkių laboratorijų projektavimui. Vilniuje 1967 m. įkūrus MA Puslaidininkių fizikos institutą, paskirtas direktoriaus pavaduotoju (juo dirbo apie metus) ir Puslaidininkių optikos sektoriaus (vėliau – laboratorijos) vadovu (iki 1992). 1973 m. A. Šileika apgynė mokslų daktaro (dabar – habil. dr.) disertaciją, 1977 m. suteiktas profesoriaus vardas. Puikūs A. Šileikai vadovaujant atliktų tyrimų rezultatai 1966 m. skelbti konferencijoje Japonijoje. Jis dirbo mokslinį darbą JAV, Italijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje. A. Šileika 1980 m. išrinktas MA nariu korespondentu, 1985 m. – tikruoju nariu (akademiku), 1986–1997 m. – LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus pirmininkas, 1992–2001 m. – LMA mokslinis sekretorius. 1986–1989 m. vadovavo Puslaidininkių fizikos institutui. 1974 m. apdovanotas LSSR valstybine premija, monografijų „Daugiaslėniai puslaidininkiai“ (1978) ir „Puslaidininkių elektroninė struktūra ir optiniai spektrai“ (1987) bendraautoris. Akad. A. Šileika 1986–1995 m. vadovavo Lietuvos fizikų draugijai, nuo 1977 m. buvo „Lietuvos fizikos rinkinio“ („Lietuvos fizikos žurnalo“) redakcinės kolegijos narys, 1986–2001 m. – žurnalo vyriausiasis redaktorius.

Tai buvo nepaprasto darbštumo, pareigingumo, didelės erudicijos, reiklumo sau ir kitiems žmogus. Tokį Jį ir prisiminsime.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas

Klaidos atitaisymas

2018 m. „LMA žinių“ nr. 2 (84) 4 p. nuotraukos aprašyme įsivėlė klaida – atminimo lentą, skirtą Lietuvos iškiliam biologui akademikui Pranciškui Baltrui Šivickiui, sukūrė skulptorius Rimantas Eidėjus.

Leidinio redakcinė taryba: J. Banys (pirmininkas), V. Basys, A. Bernotas, Z. Dabkevičius, D. Kaunas, V. Kučinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas, G. Žintelis

Leidinį rengė: S. Aukštinaitienė, A. Bagdonavičienė, M. Datkūnaitė, A. Daučiūnienė, G. Griežienė, B. Jaskelevičius, L. Milošienė, E. Narušytė, J. Olechnovičienė

Kalbos redaktorė A. Bagdonavičienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė

© Lietuvos mokslų akademija, Gedimino pr. 3, 01103 Vilnius http://lma.lt/

Spausdino UAB „BMK leidykla“, J. Jasinskio g. 16, 01112 Vilnius

Tiražas 120 egz., nemokamai

ISSN 2029-5707